

Սույն թվականի սեպտեմբերի 26-ին ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճում մեկնարկեց ՀՀ ԳԱԱ մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտի հիմնադրման 50-ամյակին նվիրված «Կյանքի մասին գիտությունների զարգացման նոր միտումներ» երիտասարդ գիտնականների միջազգային գիտաժողովը:

Միջազգային գիտաժողով՝ նվիրված ՀՀ ԳԱԱ մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտի հիմնադրման 50-ամյակին

Եռօրյա գիտաժողովի ընթացքում Հայաստանի և արտերկրի մի շարք գիտահետազոտական հաստատությունների և բուհերի երիտասարդ գիտնականներ հանդես եկան զեկույցներով՝ ներկայացնելով մոլեկուլային և բջջային կենսաբանության հեռանկարային ուղղություններին առնչվող իրենց գիտական աշխատանքները: Պլենար զեկույցներով հանդես եկան Գերմանիայի, Դանիայի, Ֆրանսիայի և այլ երկրների առաջատար գիտական հաստատություններից հրավիրված ավելի քան 15 հայտնի գիտնականներ:

Գիտաժողովի կազմակերպիչներն էին ՀՀ ԳԱԱ մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտը և Հայ-ռուսական (Սլավոնական) համալսարանի կենսաինֆորմատիկայի, կենսաինֆեկցիոնային և մոլեկուլային կենսաբանության ամբիոնը:

Գիտաժողովը տեղի ունեցավ երիտասարդ գիտնականների աջակցության ծրագրի, ՀՀ ԿԳՆ գիտության պետական կոմիտեի, «Կոնցեն-Էներգոմաշ» ընկերության, Միացյալ ազգերի կազմակերպության զարգացման ծրագրի (UNDP), Հայաստանի երիտասարդական հիմնադրամի և ՀՀ ԳԱԱ հովանավորությամբ:

ՀՀ ԳԱԱ մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտը (ՄԿԻ) հիմնվել է 1966 թ.: Այսօր ինստիտուտում տարվող գիտական աշխատանքներն ուղղված են բջջային ակտիվության կարգավորման մեխանիզմների ուսումնասիրությանը և օրգանիզմի տարբեր փուլերում լինող կենսաբանական փոփոխությունների ուղղորդմանը: Գիտաժողովը նպաստում է օտարերկրյան գիտնականների հետ համագործակցությանը և զգալիորեն բարձրացնում է մեր գիտական մակարդակը: Գիտաժողովի ընթացքում անցկացվել են լիցենզիայի ստացման և մոլեկուլային կենսաբանության այնպիսի եղանակներով, ինչպիսիք են համակարգչային մոդել-

լավորումը, կենսամոդելավորությունը և կենսաինֆորմատիկան: Ուսումնասիրությունները տարվում են զենային, բջջային, ենթաբջջային, թաղանթային և իմունային համակարգի մակարդակներում՝ in vivo և in vitro պայմաններում: Ստացված և ակնկալվող արդյունքների հիմնարար արժեքը կարևորվում է մարդու և կենդանիների մի շարք վտանգավոր ու ծանր ընթացք ունեցող հիվանդությունների մոլեկուլաբջջային էթիոպաթոմեխանիզմների պարզաբանման տեսանկյունից: Այս ասպարեզում ինստիտուտն ունի զգալի առաջընթաց, ինչն արտացոլված է ինստիտուտի աշխատակիցների կողմից վերջին տարիների ընթացքում հեղինակավոր միջազգային ամսագրերում հրապարակված աշխատություններում: Արդյունքների կիրառման ոլորտը բավականաչափ լայն է: Այն ընդգրկում է նոր արդյունավետ դեղամիջոցների, մոլեկուլային փափուկացման և կամպոսիցիոնային զգայուն եղանակների մշակում, ֆիզիոլոգիապես ակտիվ նյութերի, նոր դեղամիջոցների, տոքսիկ նյութերի ու շրջակա միջավայրի տարբեր գործոնների կենդանի օրգանիզմների վրա ազդեցության գնահատման թեստ-համակարգերի մշակում: Տվյալ ուղղությամբ ստացված նորարարական արդյունքների շնորհիվ ինստիտուտը միայն վերջին 3 տարիների ընթացքում ստացել է 9 արտոնագիր:

Տարիներ շարունակ ՄԿԻ-ն հյուրընկալել է բազմաթիվ երիտասարդ գիտնականներ՝ ընդգրկելով նրանց մոլեկուլաբջջային կենսաբանության ոլորտում տարվող հետազոտություններ: Այսօր ինստիտուտի կազմի մեկ երկրորդը ներկայացնում են երիտասարդ գիտնականներ՝ մագիստրանտներ, ասպիրանտներ, գիտությունների թեկնածուներ:

Երիտասարդ գիտնականների մրցանակաբաշխություն՝ ՀՀ ԳԱԱ-ում

Սույն թվականի սեպտեմբերի 28-ին ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճում տեղի ունեցավ «Կյանքի մասին գիտությունների զարգացման նոր միտումներ» միջազգային գիտաժողովի մրցանակաբաշխությունը: 15 օտարերկրացի հայտնի գիտնականներից բաղկացած հանձնաժողովը դրամական մրցանակներով պարգևատրեց լավագույն բանավոր և ստենդային զեկույցներով հանդես եկած երիտասարդ գիտնականներին:

Գիտաժողովի կազմակերպիչներն էին ՀՀ ԳԱԱ մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտը և Հայ-ռուսական (Սլավոնական) համալսարանի կենսաինֆորմատիկայի, կենսաինֆեկցիոնային և մոլեկուլային կենսաբանության ամբիոնը:

Գիտաժողովն անցկացվեց երիտասարդ գիտնականների աջակցության ծրագրի, ՀՀ ԿԳՆ գիտության պետական կոմիտեի, «Կոնցեն-Էներգոմաշ» ընկերության, Միացյալ ազգերի կազմակերպության զարգացման ծրագրի (UNDP), Հայաստանի երիտասարդական հիմնադրամի և ՀՀ ԳԱԱ հովանավորությամբ:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական կենտրոն

Կայացավ երիտասարդ գիտնականների «ՄԵԽԱՆԻԿԱ-2016 3-րդ միջազգային գիտաժողով-դպրոցը»

Օրերս Ծաղկաձորում մեկնարկեց երիտասարդ գիտնականների «ՄԵԽԱՆԻԿԱ-2016 3-րդ միջազգային գիտաժողով-դպրոցը»: Այն կազմակերպել էին ՀՀ ԳԱԱ մեխանիկայի ինստիտուտը, ՀՀ կիրառական և տեսական մեխանիկայի ազգային կոմիտեն, ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությունը, Կիրառական և տեսական մեխանիկայի ռուսական ազգային կոմիտեն, Ռուսաստանի գիտությունների ակադեմիայի դեֆորմացիոն պինդ մարմնի մեխանիկայի գիտական խորհուրդը, Ռուսաստանի գիտությունների ակադեմիայի Ա. Յու. Իշլինսկու անվան մեխանիկայի պրոբլեմների ինստիտուտը, Երևանի պետական համալսարանը, Հարտարապետության և շինարարության Հայաստանի ազգային համալսարանը, Հայաստանի ազգային պոլիտեխնիկական համալսարանը:

Գիտաժողովի ընթացքում հայ և ռուս գիտնականները ներկայացրին 40 պլենար և 8 ստենդային զեկույցումներ՝ նվիրված մեխանիկայի արդի խնդիրներին:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական կենտրոն

ՏՈՒՇԱՅԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՅՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՀՀ ԳԱԱ ԳԿՄԿ-ՈՒՄ

Ս/թ հոկտեմբերի 1-5-ը «Էրազմուս+ կրեդիտային շարժունություն» ծրագրի շրջանակներում Տուլայի համալսարանի ներկայացուցիչներ, Ծրագրի համակարգող Նիկոլո Մերենդինոն, կենսաբանական, ագրոպարենային և անտառային համակարգերի նորարարության ֆակուլտետի պրոֆեսոր և Ծրագրի պատասխանատու Անջելա Ֆաթորեթթին այցելեցին ՀՀ ԳԱԱ ԳԿՄԿ տալով Ծրագրի մեկնարկը, որի շրջանակներում կազմակերպվեցին մի շարք միջոցառումներ:

Հոկտեմբերի 3-ին ՀՀ ԳԱԱ նախագահության կողմից տեղի ունեցավ Ծրագրի մեկնարկային սեմինարը՝ ՀՀ ԳԱԱ ԳԿՄԿ ուսանողների, պրոֆեսորադասախոսական և վարչական կազմերի ներկայացուցիչների մասնակցությամբ, որտեղ հյուրերը ներկայացրին Տուլայի համալսարանը, կրթական ծրագրերը, ուսումնառության կարգը և համալսարանի կայացման պատմությունը: Տուլայի համալսարանի շրջանավարտ Դավիթ Պիպոյանը ներկայացրեց համալսարանում ուսումնառելու իր փորձը և Իտալիայում ուսումնառելու առանձնահատկությունները:

Հոկտեմբերի 4-ին իտալացի հյուրերն այցելեցին ԳԱԱ էկոլոգանոսֆերային հետազոտությունների կենտրոն՝ ԳԿՄԿ բնապահպանության և բնօգտագործման ամբիոն, որտեղ նրանց հազեցած օր էր սպասվում: Նախ՝ սննդի շղթայի ռիսկերի գնահատման տեղեկատվական-վերլուծական կենտրոնի ղեկավար Դավիթ Պիպոյանի ուղեկցությամբ այցելեցին մասնագիտական լաբորատորիաներ՝ ուսումնասիրելով լաբորատորիաների վերլուծական կարողությունները և սարքավորումային հազեցվածությունը: Այնուհետև մասնակցեցին ՀՀ-ում Իտալիայի արտակարգ և լիազոր դեսպան Ջովաննի Ռիչոլլիի հետ հանդիպմանը, որը նախաձեռնել էր ՀՀ ԳԱԱ էկոլոգանոսֆերային հետազոտությունների կենտրոնի տնօրեն, ԳԿՄԿ բնապահպանության և բնօգտագործման ամբիոնի վարիչ պրոֆեսոր Արմեն Սաղաթեյանը: Հանդիպման ընթացքում ներկայացվեցին Իտալիայի հետ համագործակցության պատմությունը (ի դեպ, էկոլոգանոսֆերային ամփոփման անվտանգության կարողությունների զարգացման բնագավառում Իտալիայի հետ համագործակցությունը սկսել է դեռևս 2011 թ.), ընթացիկ ծրագրերը, այցելեցին նաև մի շարք բաժիններ:

Հանդիպումից հետո սննդագիտության և սննդամթերքի անվտանգության պրոֆեսոր Նիկոլո Մերենդինոն հարցազրույց տվեց լրագրողներին՝ խոսելով Հայաստանում սննդի անվտանգության ոլորտում առկա խնդիրների մասին, այնուհետև հանդես եկավ սննդով պայմանավորված օբսիդիալ սթրեսների և հակաօբսիդիալմանների մասին դասախոսությամբ:

Հոկտեմբերի 5-ին Ծրագրի աշխատանքային խումբը այցելեց նաև Էրազմուս+ ազգային գրասենյակ, որտեղ գրուցեցին առկա համագործակցության և հետագա հնարավորությունների մասին: Պրոֆեսոր Մերենդինոն նաև հյուրընկալվեց «Շանթ» հեռուստաընկերության տաղավարում՝ «Առավոտը Շանթում» և «Որակի հետքերով» ծրագրերում խոսելով սննդամթերքի անվտանգության և առողջ սննդակարգի մասին:

Այցի ընթացքում հյուրերը եղան նաև Հայաստանի պատմության թանգարանում, Երևանի կոմյակի գործարանում, այցելեցին նաև Հայաստանի տեսարժան վայրեր՝ Գառնի, Գեղարդ, Սևանավանք:

Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի հիմնադիր անդամներից մեկը՝ ակադեմիկոս Վիկտոր Համբարձումյանը, չկարողացավ մասնակցել ակադեմիայի անդամների ժողովին: Սակայն դա չխանգարեց, որ նա միաձայն ընտրվի ակադեմիայի փոխարեգիդենտ և հետագա ամբողջ կյանքը կապի Հայաստանի հետ: Չնայած դեռևս երիտասարդ տարիքին՝ նա այն ժամանակ արդեն միջազգային ճանաչում ունեցող գիտնական էր: Բնական է, որ նման գիտնականի գիտական աշխատանքը պետք է կապված լիներ բարձրակարգ աստղագետների կոլեկտիվի հետ, ինչը գոյություն չուներ անցյալ դարի 40-ական թվականների Հայաստանում: Ուստի առաջին բանը, որ արեց մեծամուն գիտնականը, Երևանի պետական համալսարանում աստղաֆիզիկայի ամբիոնի բացումն էր 1945 թվականին: Իսկ մեկ տարի անց որոշում կայացվեց Հայաստանում աստղաֆիզիկական հետազոտությունների կենտրոն ստեղծելու վերաբերյալ:

Աստղադիտարանը հիմնադրվեց 1946 թվականին Արագած լեռան հարավային լանջին՝ Բյուրական գյուղի հարևանությամբ՝ ծովի մակարդակից 1400 մետր բարձրության վրա: Հետպատերազմական Երևանը բավականին փոքր քաղաք էր և գրեթե անլույս: Նույնը վերաբերում էր նաև Արարատյան ամբողջ դաշտավայրին և Բյուրականի շրջակա տարածքներին: Դա հրաշալի պայմաններ էր ստեղծում՝ դիտումներ կատարելու համար:

Բյուրականի աստղադիտարանի առաջին աշխատակիցներ դարձան տարբեր մասնագիտությունների տեր մի շարք երիտասարդներ, որոնցից ամենատարիքովը Բենիամին Մարգարյանն էր: Նրանք թվում էին Գրիգոր Գուրգադյանը, Լյուդվիկ Միրզոյանը, Նինա Իվանովան, Վաղարշակ Սանամյանը, Հայկ Բադալյանը և այլք: Առաջին փոքրիկ դիտակներով աստղագիտական դիտումները սկսվեցին հենց ամենասկզբից: Իսկ Բյուրականի աստղադիտարանի ստեղծման հաջորդ տարում Համբարձումյանը տպագրեց իր «Աստղերի էվոլյուցիան և աստղաֆիզիկան» աշխատանքը, որը նոր ուղղություն էր բացելու աստղաֆիզիկայում: Այնտեղ առաջին անգամ ցույց էր տրվում, որ աստղեր են ծնվում նաև աստղագիտական մեր դարաշրջանում, որ գոյություն ունեն նաև երիտասարդ աստղեր, ինչը մինչ այդ չէր ընդունում գիտական հանրությունը:

Աստղաֆիզիկայի ամբիոնի առաջին շրջանավարտները Բյուրականում աշխատանքի անցան 50-ական թվականների սկզբներին: Դրանք թվում էին Մարատ Առաքելյանը, Էլմա Պարսամյանը, Հրանտ Թովմասյանը, Երուարդ Խաչիկյանը, Ռոմելա Շախբադյանը, Կառլոս Գրիգորյանը, Արսեն Քալլոլյանը, Միշա Ղազարյանը, Վիգեն Մալումյանը, որոնք աշխատում էին աստղերի, միգամածությունների ու գալակտիկաների հետազոտության բնագավառներում: 50-ական թվականների կեսերից Համբարձումյանն իր աշակերտների հետ սկսեց զարգացնել գալակտիկաների միջուկների ակտիվության վերաբերյալ իր իսկ առաջարկած գաղափարը: Վարկածը, որ առաջ էր քաշել նա, ևս մեկ անգամ խարխուլում էր գոյություն ունեցող պատկերացումների հիմքերը և, բնականաբար, սկզբից չափից դուրս սառը ընդունելության արժանացավ:

60-ական թվականները Բյուրականի աստղադիտարանի համար նշանավորվեցին նախ և առաջ դիտողական հզորությունների ավելացմամբ: Շահագործման հանձնվեց Շմիդտի դասի մեկնորանոց աստղադիտակը, որն ուներ երեք օբյեկտիվ պրիզմա: Ինչպես ցույց տվեց ապագան, այդ դիտակը դարձավ քսաներորդ դարի առավել արդյունավետ օգտագործված աստղադիտակներից մեկը: Այդ աստղադիտակի օգնությամբ Վիկտոր Համբարձումյանի առաջարկությամբ սկսվեց հյուսիսային երկմքի սպեկտրալ շրջահայտությունը, որի նպատակն էր ուլտրամուշակագույն ավելցուկով գալակտիկաների որոնումը: Հետագայում հայտնաբերված մոտ մեկ ու կես հազար գալակտիկաները գիտության մեջ մտան Մարգարյանի գալակտիկաներ անվամբ և մինչև օրս ակտիվ հետազոտությունների առարկա են:

Այդ տասնամյակը Բյուրականի աստղադիտարանում նշանավորվեց ևս մեկ կարևոր իրադարձությամբ՝ «Աստղաֆիզիկա» համամիութենական հանդեսի հիմնադրմամբ, որը հենց առաջին համարից սկսեց թարգմանվել և տպագրվել նաև ԱՄՆ-ում, ինչն էապես նպաստեց դրա միջազգային համբավին: Այսօր հանդեսը շարունակում է հրատարակվել միջազգային կարգավիճակով և Հայաստանում տպագրվող գիտական հանդեսների շարքում առանձնանում է իր բարձր ծանաչելիությամբ:

Հատկապես հիշարժան պետք է համարել նաև 1966 թվականը, երբ Բյուրականի աստղադիտարանում առա-

ջին անգամ կազմակերպվեց Միջազգային աստղագիտական միության (ՄԱՄ) գիտաժողովը, որը ՄԱՄ-ի 29-րդ գիտաժողովն էր և նվիրված էր գալակտիկաներում տեղի ունեցող ակտիվ երևույթներին: Դրանից հետո Բյուրականում կազմակերպվել են ՄԱՄ-ի ևս չորս գիտաժողով և մեկ կոլոքվիում, ըստ որում երկու գիտաժողովն ու մեկ կոլոքվիումը՝ արդեն անկախ Հայաստանում: Բավական է ասել, որ բազմաթիվ աստղագիտական կենտրոններում ընդհանրապես այդ կարգի գիտաժողովներ չեն եղել կամ եղել են մեկ-երկուսը:

1967 թվականին Բյուրականի աստղադիտարանը պարզևստրվեց Խորհրդային Միության բարձրագույն պարզևստրվեց Լենինի շքանշանով: Դա անշուշտ համաշխարհային գիտության մեջ ունեցած հսկայական ավանդի բարձր գնահատականն էր:

Պետք է նկատել, որ Բյուրականի աստղադիտարանում իրականացված բոլոր հետազոտությունները կապված էին ակտիվ երևույթների և անկայունության հետազոտության հետ, որոնք դարձան հայկական աստղադիտարանի գիտական ձեռագրի բնորոշ կողմը: Դրանք բոլորը կապված էին Վիկտոր Համբարձումյանի գիտական ինքնատիպ մոտեցումների հետ: Այդպիսին էին և դիտո-

ռումը: Այդ մատրիցաներն սկզբից չափից դուրս փոքր չափեր ունեին և՛ շատ թանկ էին, ինչն առաջացնում էր և՛ տեխնիկական, և՛ ֆինանսական խոչընդոտներ: Այդ և մի շարք այլ օբյեկտիվ ու սուբյեկտիվ պատճառներով 90-ական թվականների հենց սկզբից Շմիդտի դասի մեկնետրանոց դիտակի աշխատանքը սառեցվեց անորոշ ժամանակով: Ավելին, ՋՏԱ 2.6 աստղադիտակի հայելու անդրադարձող ալյումինե շերտը աստիճանաբար ավելի ու ավելի էր խամրում, քանի որ ժամանակն անցնում էր, սակայն հնարավորություններ չկային այն վերաալյումինապատելու համար:

1996 թվականին վախճանվեց աստղադիտարանի հիմնադիրը, որի անվան հետ են կապված այդ գիտական հաստատության բոլոր գիտական նվաճումները: Իր կտակի համաձայն՝ Վիկտոր Համբարձումյանը հուղարկավորվեց աստղադիտարանի տարածքի հարևանությամբ՝ ՋՏԱ 2.6 աստղադիտակից ոչ հեռու: Իսկ երկու տարի անց որոշում կայացվեց Բյուրականի աստղադիտարանն անվանակոչել նրա հիմնադրի անունով, ինչը մի կողմից լինելով երախտագիտության արտահայտություն, մյուս կողմից բավականին մեծ պատասխանատվություն էր դնում աստղադիտարանի գիտական հետագա սե-

րունդների վրա, որպեսզի մեծ գիտնականին արժանի աստղադիտարան և գիտական աշխատանքներ ունենան նաև ապագայում:

Դիտողական գործիքների վերականգնումն ու արդիականացման առաջին փորձերն սկսվեցին միայն 2006 թվականին, երբ ՎիվաՍել ընկերությունը ֆինանսական օգնություն տրամադրեց մեկնետրանոց դիտակի վերաշահագործման համար: Սակայն իրականում աշխատանքները շատ ավելի ծախսատար էին, քան գնահատվել էին սկզբից: Եվ վերջապես իրական մեծ հնարավորություններ առաջացան, երբ ՀՀ ԳԱԱ նախագահության առաջարկով երկրի կառավարությունը որոշում կայացրեց Բյուրականի աստղադիտարանին շնորհել Ազգային արժեքի կարգավիճակ: Դրա շնորհիվ աստղադիտարանը 2013 թվականի սկզբից հնարավորություն ունեցավ անհրաժեշտ ֆինանսական ներդրումներ կատարելու ինչպես ՋՏԱ 2.6 աստղադիտակի արդիականացման, այնպես էլ Շմիդտի դասի մեկնետրանոց աստղադիտակի վերաշահագործման համար: Աստղադիտարանի 70-ամյակին

Բյուրականի աստղադիտարանի երկու խոշոր աստղադիտակներն սկսել են գործել բոլորովին նոր աշխատանքային վիճակով: Զգալի ընդմիջումից հետո տեղի է ունեցել ՋՏԱ 2.6 աստղադիտակի դիտողական ժամանակի բաշխում՝ ըստ գիտական թեմաների հայտերի: Այս տարի այդ աստղադիտակը համալրվել է նոր լուսաընդունիչ սարքով, որի վրա դրված է ժամանակակից CCD մատրիցա: Մեկնետրանոց դիտակի համար լուսաընդունիչ սարքավորում է ապահովվել ռուս գործընկերների կողմից, և առաջին իսկ փորձնական դիտումները ցույց տվեցին, որ համատեղ աշխատանքը տվել է փայլուն արդյունք: Արդեն կան ոչ միայն նախադիտումներ, այլ նաև համոզմունք, որ այդ դիտակով առաջիկայում ստացվելիք արդյունքները նոր տեղ են ապահովելու Բյուրականի աստղադիտարանի համար դիտողական աստղագիտության համաշխարհային գանձարանում:

Միաժամանակ աստղադիտարանը խոշոր ծրագիր է սկսել նաև կիրառական աստղագիտության զարգացման ուղղությամբ: Արդեն ավելի քան երկու տարի է, որ աստղադիտարանի Սարավանդի դիտողական բազայում գործում է երեք դիտակներից կազմված դիտողական մոդուլ, որով իրականացվում է շուրջերկրյա տիեզերական տարածության մշտադիտում: Դրա նպատակն է մարդածին և բնական վտանգների հայտնաբերումն ու դրանց մասին արագ ահազանգումը:

Բյուրականի աստղադիտարանի 70-ամյա գործունեությունն ու ներկա ակտիվությունը լավ տեսանելի են նաև միջազգային աստղագիտական հանրության կողմից: Եվ պատահական չէ, որ ՄԱՄ-ի գործադիր կոմիտեի որոշմամբ անցյալ տարի Բյուրականի աստղադիտարանը ճանաչվեց որպես աստղագիտության զարգացման տարածաշրջանային կենտրոն: Եթե ստեղծման պահին տարածաշրջանն ընդգրկում էր երեք երկիր՝ Հայաստանը, Իրանն ու Վրաստանը, ապա այսօր արդեն այդ կենտրոնին են միացել նաև Ղազախստանն ու Տաջիկստանը: Սպասվում է, որ առաջիկայում կմիանան նաև այլ երկրներ: Եվ այդ ամենը հույս է ներշնչում, որ 70-ամյա աստղադիտարանն առաջիկայում շարունակելու է աշխատել երիտասարդական եռանդով ու ավյունով: Առավել ևս, որ այսօր գիտական անձնակազմի գրեթե երեսուն տոկոսը երիտասարդներ են:

**Հայկ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Վ. Համբարձումյանի անվան Բյուրականի աստղադիտարանի տնօրեն**

Բյուրականի աստղադիտարանը 70 տարեկան է

ՀՀ ԳԱՍ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՅԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ

Ներկայացնում է ՀՀ ԳԱՍ սպիտուքի բաժինը

Ֆիզմաթ գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱՍ արտասահմանյան անդամ Ալեքսանդր Խոջամիրյանը ծնվել է Երևանում, 1951 թ. սեպտեմբերի 28-ին, մտավորականի ընտանիքում:

Հայրը՝ Յուրի Խոջամիրյանը, կրթությանը ինժեներ էր և աշխատում էր Հայաստանի էներգետիկայի համակարգում, այնուհետև Հայաստանի կառավարությունում և դասավանդել էր Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտում: Յուրի Խոջամիրյանը 1990-ական թվականներին հիմնել է Հայաստանի ինժեներական ակադեմիան և նախագահել մինչև 2003 թ.: Մայրը՝ Սուսաննա Ավարովյան, կրթությամբ քիմիկոս էր, աշխատել է քիմիական լաբորատորիայում:

Ալեքսանդր Խոջամիրյանը հաճախել է Երևանի Չեխովի անվան դպրոցը, որտեղ սովորել է ֆիզիկամաթեմատիկական թեքում ունեցող դասարանում: 8-րդ դասարանից պատանի Ալեքսանդրը գիտակցեց, որ իր մասնագիտական ուղիությունը պետք է կապել ֆիզիկայի հետ: Իր բարձր գիտելիքների շնորհիվ մասնակցեց ինչպես համրապետական, այնպես էլ միութենական օլիմպիադաների: Նրա վրա մեծ ազդեցություն էր թողել հատկապես Ա. Ալիխանյանի հիմնած Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտում գործող էլեկտրոնային հզոր արագացուցիչը:

1968 թ. գերազանցությամբ ավարտելով միջնակարգ դպրոցը Ալեքսանդր Խոջամիրյանը ընդունվում է Երևանի պետական համալսարանի ֆիզիկայի ֆակուլտետ, որն էլ ավարտում է 1973 թ.: Սովորելու տարիներին նա հասկացավ, որ պետք է խորամուխ լինել հատկապես տարրական մասնիկների տեսության մեջ, որը նրա կարծիքով ֆիզիկայի ամենասկզբունքային բնագավառն է: Ուսանելու տարիներին Անդրեյ Ամատունու գլխավորությամբ զբաղվեց տարրական մասնիկների այսպես կոչված տրամաչափային տեսությունով, որը հետագայում դարձավ «Ստանդարտ մոդելի» հիմքը: Խոջամիրյանը դիտարկեց այդ տեսության մի կոնկրետ խնդիր՝ կապված քվարկների ուժեղ փոխազդող տարրական մասնիկների հետ կատարվող որոշ արդյունքներ: Բուհ-ը գերազանցությամբ ավարտե-

Ալեքսանդր ԽՈՋԱՄԻՐՅԱՆ

լուց հետո Խոջամիրյանը 1974 թ. աշխատանքի ընդունվեց Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտի տեսական ֆիզիկայի բաժնում և սկսեց ուսումնասիրել ավելի կոնկրետ ֆիզիկական խնդիրներ, որոնք անմիջապես կապված են արագացուցիչների վրա կատարվող փորձերի հետ, որոնք թույլ են տալիս տեսության միջոցով բացահայտել այդ փորձերի արդյունքները:

Նա նույն թվականին ընդունվեց Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտի ասպիրանտուրան, որից հետո իր հետազոտական աշխատանքները շարունակեց Մոսկվայի տեսական և փորձարարական ֆիզիկայի ինստիտուտում, որտեղ նրա թեզի ղեկավարն էր պրոֆեսոր Լև Օկունը: 70-ական թվականներին հայտնաբերվեցին, այսպես կոչված, ծանր քվարկներ, և նրանց հատկություններն ուսումնասիրումը դարձավ Ալեքսանդրի գիտական աշխատանքի հիմնական ուղղությունը: 1974 թ. ձևավորվեց քվարկների ուժեղ փոխազդեցության տեսությունը (քվանտային խրոմոդինամիկան), որի միջոցով հնարավոր եղավ ուսումնասիրել քվարկների կապված վիճակները՝ հաղորդները, նկարագրել դրանց հատկությունները, գույնակել զանգ-

վածները և տրոհման հավանականությունը: 1980 թ. Խոջամիրյանը Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտում պաշտպանեց թեկնածուական ատենախոսությունը:

1992 թ. Ալեքսանդր Խոջամիրյանը տեղափոխվեց Գերմանիա, որտեղ սկսեց համագործակցել տարբեր համալսարանների հետ՝ Լուդվիգ-Մաքսիմելյան և Վուլդգ-բուրգի համալսարաններում: 1997 թ. Ալեքսանդր Խոջամիրյանը պաշտպանեց դոկտորական ատենախոսությունը և 2004 թ.-ից աշխատանքի անցավ Զիգենի համալսարանում: 2009-ից նույն համալսարանի պրոֆեսոր է: Նա այսօր էլ զբաղվում է ծանր քվարկների տրոհման արդյունքներով և նրան հաջողվել է զարգացնել քվարկների կապված վիճակների (հաղորդների) ուժեղ փոխազդեցության հաշվառման մոդ մեթոդներ: Նրա և գործընկերների արդյունքները լայն կիրառում են ստացել տարբեր արագացուցիչներում ծանր քվարկների ֆիզիկային նվիրված փորձերում: Թեպետ Զիգենի համալսարանը փոքր է, սակայն տարրական մասնիկների ֆիզիկայի խումբը բավականին ակտիվ է և հայտնի է իր կատարած աշխատանքներով:

Նա 120 գիտական հոդվածների հեղինակ է, որոնց ծանրակշիռ մասը ցիտման բարձր ինդեքս ունեցող գիտական ամսագրերում են:

Խոջամիրյանը թեև տարիներ շարունակ աշխատել է Գերմանիայում, միևնույն է պահում է իր գործնական կապերը Երևանի Ա. Ալիխանյանի անվան Ազգային լաբորատորիայի (Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտի) գիտնականների հետ: Նա 1990-ական թվականներին Գերմանիայից համակարգել է INTAS գրանտային ծրագիրը, որի միջոցով Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտի տեսական բաժնի աշխատակիցները գրանտներ են ստացել: Նրա ջանքերով Հայաստանում անցկացվել են մի շարք գիտական սեմինարներ և դասախոսություններ, մասնակցել է մի շարք թեզերի պաշտպանության գործընթացին: Միևնույն ժամանակ Խոջամիրյանը ՀՀ գիտության պետական կոմիտեի ֆիզիկայի բնագավառի փորձագետներից է:

2014 թ. սկսած Խոջամիրյանը մասնակցում է Գերմանիայի կողմից աջակցվող տեսական ֆիզիկայի ռեզիդուալ ցանցի գործունեությանը, որի աշխատանքներին ընդգրկված է նաև Երևանի համալսարանի ֆիզիկայի ֆակուլտետը:

Նա մշտապես պահպանել է կապը մայր հայրենիքի գիտական կազմակերպությունների հետ, մասնակցել տարատեսակ ծրագրերի և իր գիտելիքները ի սպաս դրել հայրենական գիտության զարգացմանը:

Հաշվի առնելով Ալեքսանդր Խոջամիրյանի գիտական ձեռքբերումները և սերտ կապերը Հայաստանի հետ, բարձր գնահատելով նրա ավանդը գիտության զարգացման գործում, ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիան 2014 թվականին նրան ընտրել է ԳԱՍ արտասահմանյան անդամ:

Գնահատելով ԳԱՍ արտասահմանյան անդամ լինելու մեծ պատիվը, Ալեքսանդր Խոջամիրյան ձգտում է էլ ավելի խորացնել համագործակցությունը ՀՀ գիտակրթական կազմակերպությունների հետ:

Գոհար ԻՍԱԿՆՂԱՐՅԱՆ
պ.գ.թ. դոցենտ, ՀՀ ԳԱՍ սպիտուքի բաժնի գիտաբարոյաբան

Շոշափելիքի զգացողության մոլեկուլային հիմունքների բացահայտող հայազգի գիտնականը

ԱՐՏԵՄ ՓԱԹԱՓՈԻԹՅԱՆ

Նյարդակենսաբան, Սկրիպսի (SCRIPS) հետազոտական ինստիտուտի ղեկավար, ԱՄՆ

Շոշափելիքի զգայարանը մարդու հինգ զգայարաններից մեկն է, որի միջոցով զգում ենք բնության մեջ գոյություն ունեցող թե՛ ֆիզիկական (ջերմաստիճան, մեխանիկական), թե՛ քիմիական (նյութեր, որոնք առաջացնում են ցավ, քոր և այլն) գրգիռներ: Շոշափելիքի զգայությունը ձևավորվում է շնորհիվ զգայական նեյրոնների, որոնք, սփռված լինելով օրգանիզմի արտաքին և ներքին մակերեսի վրա, գրգիռը հաղորդում են ուղեղ: Զգայական նեյրոնները կարողանում են տարբերակել վնասակար՝ ցավ, բորբոքում առաջացնող գրգիռներն անվնասներից: Չնայած շոշափելիքի զգայարանի գոյության մասին մենք գիտենք վաղուց, սակայն մեխանիզմը և մոլեկուլները, որոնք առաջացնում և ձևավորում են այդ զգացողությունը, երկար ժամանակ մնում էին անհայտ:

Փաթափությանը զգայական նեյրոնների վրա բացահայտեց հատուկ կառուցվածքներ՝ իոնային անցուղիներ, որոնք ակտիվանում են արտաքին ջերմաստիճանի տատանումներից: Այսինքն՝ ջերմաչափ են, մեր օրգանիզմի մոլեկուլային ջերմաչափերը: Հետաքրքրական է, որ իր հայտնաբերած իոնային անցուղիների մի մասը գործում են նաև որպես քեմոսենսորներ և մասնակցում են ցավի

և բորբոքային գործընթացների զարգացմանը:

Փաթափությանի լաբորատորիայի կողմից մշակվել է TRPA1 անվամբ փոքր մոլեկուլ, որը ճնշում է այդ անցուղիների գործունեությունը և ունի բժշկական նշանակու-

յուն: Այս պահին այդ մոլեկուլը գտնվում է կլինիկական փորձարկումների մեջ:

Սրանով պատմությունը չի ավարտվում: Երկար ժամանակ անհայտ էին նաև մեխանիկական բնույթի գրգիռներով առաջացող շոշափելիքի զգացողության ձևավորման մեխանիզմները: Միայն վերջերս կրկին Փաթափությանի կողմից բացահայտվեցին երկու տեսակի իոնային անցուղիներ՝ Piezo1 և Piezo2, որոնք ակտիվանում են մեխանիկական գրգիռների առկայությամբ: Այս պահին Փաթափությանի լաբորատորիայում հետազոտում են Piezo1-ի և Piezo2-ի կառուցվածքը և դրանց դերը ֆիզիոլոգիական տարբեր վիճակներում:

Այսպիսով, Փաթափությանն այն գիտնականն է, ով բացահայտել է շոշափելիքի զգացողության մոլեկուլային հիմունքները: Բացի ֆունդամենտալ նշանակությունից, նրա հետազոտությունների շնորհիվ հնարավոր կլինի բուժել մի շարք խանգարումներ, օրինակ՝ քրոնիկ ցավի հետ կապված հիվանդությունները: Արտեմ Փաթափությանը միակ հայ գիտնականն է, ով Howard Hughes Medical Institute-ի իրական անդամ է, մի կառույց, որի անդամ են Նոբելյան մրցանակակիրների մեծ մասը:

Արտեմ Փաթափությանը այս տարի մայիսին դասախոսությամբ հանդես եկավ Հայաստանում: Օգտվելով առիթից՝ տեղեկացնեմք, որ Արտեմ Փաթափությանը պատվական ծնողների զավակ է: Նրա հայրը սփյուռքահայ նշանավոր գրող Սարգիս Վահագն է, իսկ մայրը՝ կրթական բազմաձև մշակ տիկին Հայկուհին: Երկուսն էլ ծագումով Բեյրութից են (Լիբանան):

Հովակիմ ԶԱԲՐԵԱՆ
ԳԱՍ մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտի գիտաշխատող

Շայաստան, «Նարինե»-ի հեղինակին Երևան, «Նարինե»-ի հեղինակին ՀՄՍԸ ԳԼԸ, «Նարինե»-ի հեղինակին

Այս հասցեներով հազարավոր մամակներ էին գալիս ԽՍՀՄ-ի տարբեր ծայրերից: Հասցեատերը Լևոն Երզնկյանն էր, որի ծննդյան 110-ամյակը լրացավ մոտ օրերս:

Լ. Երզնկյանը 1930 թ. ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի գյուղատնտեսական ֆակուլտետը: Դեռ ուսանողական տարիներից նա մեծ հետաքրքրություն էր ցուցաբերում դեպի մանրէաբանությունը: 1932 թ. Երևանում կազմակերպվում է միութենական մանրէաբանության գիտահետազոտական ինստիտուտի հայկական արոցեսները: Այդ աշխատանքներին ակտիվ մասնակցություն է ունենում Լ. Երզնկյանը: Որպես հեռակարային մասնագետ՝ նա կատարելագործման է գործուղվում Վոլոգդայի կաթնարդյունաբերության ինստիտուտ: Այստեղ նա ուսանում է կաթնամթերքների գծով համաշխարհային այնպիսի մասնագետների մոտ, ինչպիսիք էին Ս. Կորոլյովը, Գ. Իմինսկի, որոնք հատուկ ուշադրություն են դարձնում նրա ընդունակությունների վրա և խորհուրդ են տալիս կրթությունը շարունակել Մոսկվայի անասնապահության համամիութենական գիտահետազոտական ինստիտուտում: 1931 թ. նա արդեն այդ ինստիտուտի ասպիրանտ էր, դեկավարը՝ կաթնաթթվային բակտերիաների ուղղությամբ համաշխարհային համաբալի գիտնական Ա. Վոյտկիչը:

1933 թ. Մոսկվայում Լ. Երզնկյանը պաշտպանում է թեկնածուական ատենախոսություն կաթի մանրէաբանության ուղղությամբ: Մոսկվայից նա գործուղվում է Հայաստան: Նրա ջանքերով գիտական հետազոտություններ են իրականացվում պանրի տարբեր տեսակների մանրէաբանության ուղղությամբ (Կալինինո, Բազարչայ): Նրա կողմից անցատված կաթնաթթվային բակտերիաների կիրառման շնորհիվ լավանում է պանիրների որակը: Այդ տարիներին նա բազմաթիվ գիտահետազոտական աշխատանքներ է կատարում պանիրների մանրէաբանության ուղղությամբ: Մեկուսացնում, ուսումնասիրում և արտադրության է հանձնում կաթնաթթվային բակտերիաների նոր տեսակներ: 1945 թ. նա աշխատանքի է նշանակվում ԳԱ միկրոբիոլոգիայի սեկտորում՝ որպես լաբորատորիայի վարիչ: Այդ տարիներին նրան շատ էր մտահոգում այն հարցը, թե մայրերն ինչու չունեն կրծքի բավարար կաթ՝ երեխային կերակրելու համար: Մայրական կաթի անբավարար բանակությունը և բացակայությունը գիտնականը բացատրում էր նրանով, որ մայրերի որոշ մասը տառապում է սուբկլինիկական մաստիտով կամ ունի արյան ռեզուս բացասական ֆակտորը, որի հետևանքով զրկված են մայրական կաթով կերակրելու հնարավորությունը: Այս երևույթները և դրանց բացասական հետևանքները կանխելու համար, սկսած 1949 թ., մեծ գիտնականն անջատում է կաթնաթթվային ագիդոֆիլային բակտերիաներ և ընտրում լավագույն կլինիկական փորձարկումները հաստատեցին բուժիչ ագիդոֆիլ կաթի արժեքավոր նշանակությունը հիվանդությունների բուժման և մայրական կաթի փոխարինելու գործում, կանխվեցին մանկական աղետամոլության համակարգի հիվանդություններն ու երեխաների մահացության դեպքերը: ՀՄՍՀ Միմիստրների սովետի 1966 թ. մարտի 10-ի որոշմամբ «Նարինե» կաթը լայնորեն մուտք գործեց մանկական կաթնախոհանոցներ: Մանկական կաթնախոհանոցներին «Նարինե» կաթնամթերքի մեթոդներ էր մատակարարում ՀՀ ԳԱ միկրոբիոլոգիայի ինստիտուտի խմորող միկրոօրգանիզմների լաբորատորիան:

Մեծ գիտնականի աշխատանքները չլրիպեցին շատ գիտնականների, բժիշկների տե-

սադաշտից: Նրանով սկսեցին հետաքրքրվել Մոսկվայի համամիութենական գյուղատնտեսական միկրոբիոլոգիայի և կաթնարդյունաբերության գիտահետազոտական ինստիտուտները, Մոսկվայի Ռուսակովի անվան, Երևանի Գաբրիելյանի անվան մանկական հիվանդանոցները, ՀՄՍՀ ԿԿ Գիտության բաժինը, Առողջապահության մինիստրության գիտության խորհուրդը, ԳԱ կենսաբանական բաժանումները, Երևանի սուր-վարակիչ կլինիկական հիվանդանոցը, զինվորական հոսպիտալը, համաճարակագիտության ինստիտուտի բժիշկները: Սկսած 1965 թ.-ից՝ Մոսկվայի համամիութենական կաթնարդյունաբերության գիտահետազոտական ինստիտուտի բակտերիալ մակարոնե-

րի լաբորատորիան Լ. Երզնկյանի կողմից անջատված և ուսումնասիրված ագիդոֆիլային բակտերիաներն օգտագործում էր հեղուկ և չոր բակտերիալ մակարոններ պատրաստելու համար, և այն առաքվում էր Միության կաթի բոլոր կոմբինատները, հիվանդանոցները, մանկական կոմսուլտացիաները, դեղատները, առաջավոր անասնապահական, թռչնաբուժական ֆարմակները՝ դիետիկ և բուժիչ պրեպարատներ պատրաստելու համար:

«Նարինե» կաթը պարունակում է մանկական օրգանիզմի պահանջները բավարարելու համար անհրաժեշտ բոլոր նյութերը՝ կաթնաուղ, տարբեր տեսակի սպիտակուցներ, կաթնաշաքար, ամինաթթուներ, կարևոր միկրոտարրեր, որոնք անհրաժեշտ են երեխաների նորմալ աճի ու զարգացման համար: Այդ կաթը բարձրացնում էր նրանց պաշտպանունակությունն աղիքային բազմաթիվ հիվանդությունների, վարակների նկատմամբ, որի հետևանքով կրճատվում էր բուժման ժամկետը, և հիվանդներն արագորեն ապաքինվում էին:

«Նարինե» կաթով բազմաթիվ հետաքրքրվել են Բուլղարիայի, ԳՂՀ-ի, ԱՄՆ-ի, Հոլանդիայի, Կանադայի համապատասխան ֆիրմաները: Հայաստանում բուժիչ ագիդոֆիլային կաթի առանձնապես սուր պահանջ էր նկատվում գարնան, ամռան ամիսներին: «Նարինե» կաթն ունի դուրեկան համ ու հոտ, և երեխաներն ընդունում են մեծ հաճույքով:

ՀՄՍՀ ԿԿ և Միմիստրների խորհուրդը դեռևս 1984 թ. որոշում էր ընդունել «Նարինե»-ի արտադրության գործարան կառուցելու և այն գործարանային պայմաններում արտադրելու համար:

Երկար ժամանակ Լ. Երզնկյանին հետաքրքրում էր հայկական կաթնամթերքների պատմությունը: Նրան մտատանջում էր այն միտքը, թե ինչ պատճառների հետևանքով հայկական յուղորդը այժմ չի օգտագործվում Հայաստանում, իսկ արտասահմանում լայն կիրառություն ունի: Ընդհակառակը, գիտական գրականության մեջ այն մուլտիսկ համարվում է բուլղարական կաթնամթերք:

Հնում հայերը պատրաստել են յուղորդ և օգտագործել են որպես բուժիչ միջոց աղետամոլության հիվանդությունների, արևախարթյան, այրվածքների, օձի ու կարիճի խայթոցների, մարդկանց ու կենդանիների թունավորման, խոցների դեմ: Այն օգտագործել են նաև որպես կոսմետիկ միջոց՝ մազաթափությունը կանխելու համար: Բարձրլեռնային արտոներում արևային ճառագայթախառնմանից տուժածների օգնելու համար քսում էին արևից առաջացած այրվածքների: Լ. Երզնկյանը բազմիցս անդրադառնում է այդ հարցի լուսաբանմանը: Լևոն Երզնկյանը Մետրոպ Մաշտոցի անվան հին ձեռագրերի թանգարանի (ինստիտուտի) Մատենադարանի և իր աշխատակից-

ների միջոցով հին հայկական ձեռագրերից հանեց այդ կաթնամթերքի պատրաստման, պահպանման, օգտակար, բուժիչ հատկությունների մասին տվյալներ և ապացուցեց, որ այն հայկական կաթնամթերք է:

Լ. Երզնկյանին հաջողվում է լեռնային արտավայրերի բնակիչներից վերցնել տարբեր կաթնամթերքների նմուշներ, անջատել կաթնաթթվային բակտերիաները և պատրաստել յուղորդ: Ուսումնասիրություններից պարզվեց, որ այդ կաթնաթթվային բակտերիաները սինթեզում են վիտամիններ, ամինաթթուներ, մարդուն անվնաս «հակաբիոտիկ» նյութեր, որով ճնշում են ախտածին մանրէների զարգացումը: Բազմաթիվ բժիշկներ ապացուցեցին, որ յուղորդը բարերար ազդեցություն է թողնում մարդու օրգանիզմի արյունաստեղծ օրգանների վրա: Հետագա հետազոտությունների շնորհիվ ապացուցվեց յուղորդի կաթնաթթվային բակտերիաների կիրառության օգտակարությունը աղետամոլության հիվանդությունների, մաշկաբանության, մակարաբժության և զինվորականի մեջ:

Բազմազան են եղել գիտնականին հետաքրքրող հարցերը: Հայաստանի Հանրապետության ռեյիեֆի բազմազանությունը, կլիմայական առանձնահատկությունները, ինչպես նաև քիչ հողատարածությունները, մշակույթի խոտհարքները, արոտավայրերը հնարավորություն չէին ստեղծում անասնաբուծությունը զարգացնելու համար: Հանրապետությունում անընդհատ անասնակների պակաս էր զգացվում:

Ահա հարցեր, որ նրան հանգիստ չէին տալիս: Նա ձեռնամուխ է լինում սիլոսի հարցերի ուսումնասիրությանը: Նրան հաջողվում է ստանալ կաթնաթթվային բակտերիաների այսպիսի տեսակներ, որոնք օգտագործում է եգիպտացորենի և դժվար սիլոսացվող հարդի սիլոսացման գործում: Այդ աշխատանքների համար նրան 3 անգամ ՍՍՀՄ գյուղատարությունների և հայտնագործությունների պետական Կոմիտեի կողմից տրվեցին հեղինակային վկայականներ: ՀՄՍՀ Արտվանի շրջանի փորձարարտադրական բիոքիմիայաբանների գործարանում պատրաստվեց 36 տոննա սիլոս:

Միաժամանակ նա ձեռնամուխ է լինում կաթնաթթվային բակտերիաների երկրորդային հումքը՝ կաթնաշիճուկը, շաքարասնկերով և կաթնաթթվային բակտերիաներով ֆերմենտացնել, ստանալ հեղուկ և պինդ կենսազանգված, որը փորձարկում է խոշոր եղջյուրավոր անասունների մի շարք հիվանդությունների դիզենտերիա, գաստրոէնթերիտ, կոլիբակտերիոզ և թռչունների (հավերին) կերակրելու համար: Այդ ուսումնասիրությունները ապացուցեցին նաև, որ կաթնաշիճուկը կաթնաթթվային ագիդոֆիլային բակտերիաների և շաքարասնկերով ֆերմենտացնելով նպաստել է անասունների հիվանդությունների բուժմանը և կանխմանը: Թռչունների մոտ բացի բուժումից բարձրացել են մթերատվությունը (20 %), ձվատվությունը (12 %), արագացել է սեռահասունացումը (28-33 օր շուտ):

1985թ. ճապոնիայի «Միկի-տրեյդինգ» ընկերության ներկայացուցիչները եկան Երևան: Նրանք տեղեկացել էին, որ Հայաստանում արտադրվում է «Նարինե» կաթնամթերքը, որը բուժում և կարգավորում է աղետամոլության համակարգի միկրոֆլորան և աղիքային բազմաթիվ հիվանդությունները:

ճապոնացիներից տրվեց լիցենզիա 8-ական տարով՝ 1986-1994 թթ., իսկ երկրորդ անգամ՝ 1994-2002 թթ.: Այդ ժամանակաընթացքում (16 տարի) Միկրոբիոլոգիայի ինստիտուտի և ճապոնիայի «Միկի-տրեյդինգ» ընկերության կողմից «Նարինե»-ի նոր ուսումնասիրությունները մեկը մյուսին փոխանցում էին հաշվետվություններով: ճապոնիայի գիտնականները պարզել էին, որ «Նարինե»-ն խթանում է արյան մեջ ինտերֆերոնի քանակը, որով բարձրանում է օրգանիզմի դիմադրողականությունը բաղակերպի բջիջների հանդեպ: Միաժամանակ պարզել էին, որ «Նարինե»-ն աղետամոլության համակարգում թուլացնում է գլյուկոռոնիդազ ֆերմենտի ակտիվությունը, որը աղիներում ուռուցքներ է առաջացնում: Այժմ այդ ուղղությամբ շատ աշխատանքներ են կատարում նաև ԱՄՆ-ի գիտնականները:

1988 թ. Սպիտակի երկաշարժից հետո աղետի գոտուց 8.000 երեխաներ տեղափոխվեցին Ադրբեյ, Անապա, որոնց մոտ շատ էին աղետամոլության հիվանդությունները: ՀՀ առողջապահության նախարարության պահան-

ջով Լ. Հակոբյանը և Լ. Հարյանը գործուղվեցին այդ ծովափնյա քաղաքներ՝ «Նարինե» պատրաստելու, բուժելու նպատակով, կանխելու հետագա տարածումը, որի կիրառմամբ երեխաները բուժվեցին, և կանխարգելվեցին հիվանդությունները: Ադրբեյի և Անապայի գլխավոր բժիշկներ Ս. Շեմենկոն և Դ. Գրոմիկոն «Նարինե» կաթնամթերքը ընդգրկեցին ինչպես հայ երեխաների, այնպես էլ ամբողջ տարածքի երեխաների և ամառային սեզոնում եկվոր, հանգստացող մանուկների օրաբաժին՝ որպես սնունդ և աղետամոլության սուր վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման և բուժման միջոց:

ՀՀ և ՍՍՀՄ տարբեր գիտահետազոտական ինստիտուտներում, հիվանդանոցներում մեր կողմից փորձարկվել են տարբեր հիվանդությունների դիզենտերիա, տոքսիկ դիսպեպսիա, որովայնային տիֆ, արտաքինիֆ, սալմոնելոզ, տուբերկուլոզ, ինչպես նաև քիթ-ըմպանի, մոռածիների պորտի, հետվիրաբուժական բորբոքումների, թարախակալումների, նորածինների ներարգանդային, կանաչի բազմաթիվ հիվանդությունների բուժման և կանխարգելման գործում:

1986 թ. ճապոնիայի հետ «Նարինե»-ի լիցենզիայի կնքումից հետո ինստիտուտի մանրէների պահպանման լաբորատորիան (դեկ.՝ Կ.Գ.Դ. Ռ. Մ. Ղալաչյան) պահանջեց, որ «Նարինե»-ի շտամը պետք է հանձնել պահպանության: Լ. Երզնկյանը պատրաստեց հանձնման համար բոլոր փաստաթղթերը, թողեց ինժ մոտ, որպեսզի ես հաջորդ օրը հանձնեմ: Փիշերը ժամը 3-ին զանգ տվեց ինձ տուն և ասաց, որ չհանձնեմ, պատճառաբանելով, որ նրանք մասնագետ չեն, կկորցնեն այդ մամրեմ:

2004 թ., երբ ԳԱ միկրոբիոլոգիայի ինստիտուտում կազմակերպվեց մանրէների ավանդադրման հանրապետական կենտրոնը, հանձնեցի Լ. Երզնկյանի ստորագրությամբ դիմում և «Նարինե»-ի մանրէն հանձնեցի պահպանության:

Հայ գիտնականները չբավարարվեցին «Նարինե»-ի երկրային ուսումնասիրություններով: «Նարինե»-ն արդեն քանի տարի է՝ ուղարկվում է տիեզերք, և ժամանակ առ ժամանակ Բոյկանոբից ստանում ենք «Նարինե»-ի մակարոնները. ապացուցվել է, որ մի քանի տարվա պտույտներից հետո այն չի կորցրել իր կենսաբանական բոլոր հատկությունները (ԳԱԱ ակադեմիկոս՝ Է. Գ. Աֆրիկյան): Այսպիսով, չեն սահմանափակվում «Նարինե»-ի ուսումնասիրությունները և օգտագործման ոլորտները, այն դեռ շարունակվում է:

Պրոֆեսոր Լ. Երզնկյանը հեղինակ է 204 գիտական հոդվածների, 3 մենագրությունների, 7 մեթոդական ձեռնարկների, բազմաթիվ նորարարական առաջարկությունների: Նոր արտադրաթմբով միկրոօրգանիզմների, մեթոդների մշակման և ժողովրդական տնտեսության, բժշկության մեջ ներդրելու համար Գյուտարությունների և հայտնագործությունների ԽՍՀՄ Պետական Կոմիտեն նրան շնորհել է 35 հեղինակային վկայական: Նա պարգևատրվել է «Պատվո նշան» շքանշանով, բազմաթիվ մեդալներով, սոցմրցության հաղթողի մեդալներով, Լուի Պաստյորի ծննդյան 150-ամյակի հոբելյանական մեդալով: Վերջին պարգևների թվին ավելացավ նաև իր աշխատակիցների հետ «ԽՍՀՄ Վաստակավոր Գյուտարար» բարձր կոչումը:

Մեծ է Լ. Երզնկյանի ծառայությունները նաև մանրէաբանական կադրերի պատրաստման գործում: Նրա ղեկավարությամբ և խորհրդատվությամբ պաշտպանվել են թեկնածուական, դոկտորական բազմաթիվ ատենախոսություններ:

Բազմաթիվ աշխարհառչակ գիտնականներ մինչ օրս հետաքրքրվում են նրա աշխատանքներով: Նա մինչև իր կյանքի վերջը աշխատում էր երիտասարդի մոտ (նա հանկարծամահ եղավ 1991 թ. մայիսի 31-ին), ուներ նախանձելի հիշողություն: Նա չէր հավատում իր տարիքին, 85 տարեկան էր այդ ժամանակ և միշտ կրկնում էր. «Ես 40 տարեկանի ուժ ու եռանդ ունեմ, շատ կիսատ աշխատանքներ ունեմ կատարելու»:

Թող այսպես «եռանդուն, երիտասարդ» մնա մեր հիշողությունների մեջ հայ անվանի գիտնական, մանուկների սիրելի Լ. Երզնկյանը: Անվանի գիտնականի բազմաթիվ գործունեությունը գիտությանն անշահախնդիր ծառայելու վառ օրինակ է:

Մենք բազմիցս բարձրացրել ենք «Նարինե» կաթնամթերքի արտադրություն կազմակերպելու հարցը: Մեր դիմումները մնացել են «ձայն բարբառ առապատի»: 2011 թ. ԳԱ միկրոբիոլոգիայի ինստիտուտի տնօրեն, ք.գ.դ., պրոֆեսոր, ԳԱԱ ակադեմիկոս Ա. Ս. Սաղյանի ջանքերով կազմակերպվեց բուժիչ «Նարինե» կաթնամթերքի արտադրությունը, և այն վաճառքի համար թողարկվեց Երևան քաղաքի Ալֆա-Ֆարմ դեղատնիքին:

Լ. Հ. ՀԱՎՈՐՅԱՆ
կենսաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

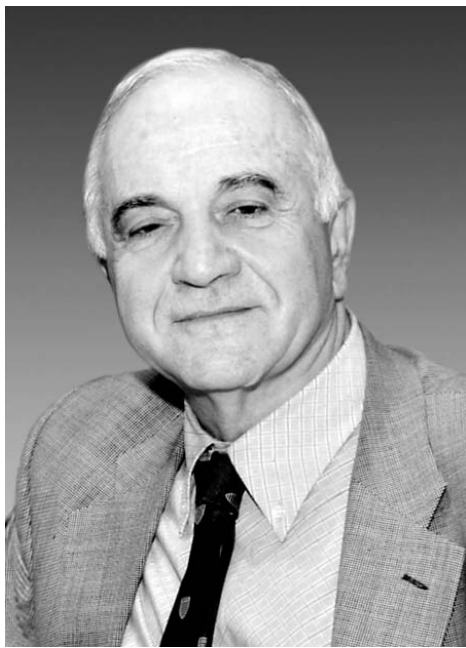
ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԹԵՐԱՅԱՆ

Կյանքից հեռացավ ակադեմիկոս, տեխնիկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ գիտության վաստակավոր գործիչ Հարություն Արտաշեսի Թերզյանը:

Հարություն Թերզյանը ծնվել է 1932 թ. Երևանում: 1950-1955 թթ. սովորել և գերազանցությամբ ավարտել է Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի (այժմ՝ Հայաստանի ազգային պոլիտեխնիկական համալսարան (ՀԱՊՀ) է-լեկտրատեխնիկական ֆակուլտետը և նշանակվել աշխատանքի Հայէլեկտրագործարանի հատուկ կոնստրուկտորական բյուրոյում, իսկ 1957 թ. տեղափոխվել է նոր կազմակերպվող կոմպլեքսային էլեկտրասարքավորումների համամիութենական գիտահետազոտական ինստիտուտ, որտեղ աշխատել է նախ որպես ավագ ճարտարագետ, ապա առաջատար կոնստրուկտոր, ավագ գիտաշխատող, լաբորատորիայի վարիչ, բաժնի վարիչ: 1989 թ. ընտրվել է պոլիտեխնիկական ինստիտուտի է-լեկտրական ապարատների և ավտոմատացման միջոցների ամբիոնի վարիչ: 1993-2006 թթ. եղել է ՀԱՊՀ գիտական աշխատանքների, մագիստրատուրայի և ասպիրանտուրայի գծով փոխարեգիդենտը (պրոռեկտոր): 1987 թվականից ղեկավարել է ավտոմատացված համակարգերի և մոդելավորման բազային գիտահետազոտական լաբորատորիան և որպես պրոֆեսոր դասավանդել «էլեկտրական մեքենաներ և ապարատներ» ամբիոնում:

1964 թ. էլեկտրամեխանիկայի համամիութենական ինստիտուտում (Մոսկվա) Հ. Թերզյանը պաշտպանել է թեկնածուական, իսկ 1980 թ. Մոսկվայի էներգետիկական ինստիտուտում՝ դոկտորական ատենախոսություն: 1986 թ. ընտրվել է ՀՀ ԳԱ թղթակից անդամ «Հաշվողական տեխնիկա և կառավարման համակարգեր» մասնագիտությամբ: 1996 թվականից ՀՀ ԳԱ ակադեմիկոս է: Հ. Թերզյանը երկար տարիներ եղել է ՀՀ ԳԱ-ի մաթեմատիկական և տեխնիկական գիտությունների բաժանմունքի բյուրոյի անդամ:

Ակադեմիկոս Հ. Թերզյանը ստեղծել է գիտական դպրոց նախագծման և գիտական հետազոտությունների ավտոմատացված համակարգերի բնագավառում: Նրա գիտական աշխատանքները նվիրված են որոշումների ընդունման, սահմանափակումներով ոչ գծային բազմապարամետրական էքստրեմալ խնդիրների լուծման օպտիմալացման մեթոդների մշակմանը, օպտիմալացման մեթոդների ադապտացմանը լուծվող խնդիրների մոդելներին, բարդ տեխնիկական համակարգերի ավտոմատացված նախագծման համակարգերի, գիտական հետազոտությունների և նախագծման վիրտուալ համակարգերի մշակմանը, էլեկտրամեխանիկական ու էլեկտրամագնիսական համակարգերի հետազոտությանն ու մաթեմատիկական մոդելավորմանը, կառավարման համակարգերին, ոչ գծային եզրային խնդիրների լուծման թվային մեթոդների և զուգահեռ հաշվարկների ընթացակարգերի մշակմանը: Հ. Թերզյանը հրատարակել է շուրջ 130 գիտական աշխատություններ, այդ թվում՝ 5

մենագրություն:

Մեծ է Հ. Թերզյանի ավանդը բարձրորակ ճարտարագիտական կադրերի պատրաստման ասպարեզում: Պրոֆեսոր Թերզյանի գիտական ղեկավարությամբ պաշտպանվել են մեկ տասնյակից ավելի դոկտորական, թեկնածուական և բազմաթիվ մագիստրոսական ատենախոսություններ:

Ակադեմիկոս Թերզյանը եղել է ՀԱՊՀ-ում գործող գիտական աստիճաններ շնորհող «Կառավարման, ավտոմատացման և էլեկտրոնիկայի» 032 մասնագիտական խորհրդի նախագահը, «ՀՀ ԳԱ և ՀԱՊՀ տեղեկագիր, տեխնիկական գիտությունների սերիա», «ՀԱՊՀ լրաբեր», «ՀԱՊՀ բանբեր» գիտական հանդեսների գլխավոր խմբագրի տեղակալը, ինչպես նաև «Journal of Applied Electromagnetism» և «Georgian Scientific News» ամսագրերի միջազգային խմբագրակազմի անդամ: Նա ընդգրկվել է Հայաստանի բարձր արդյունավետությամբ աշխատող գիտաշխատողների ցանկ:

Գիտության և կրթության բնագավառներում ներդրած նշանակալի ավանդի համար Հ. Թերզյանը 2003 թ. պարգևատրվել է Անանիա Շիրակացու մեդալով: Գերմանիայում հրատարակված «էլեկտրամեխանիկական համակարգերի մոդելավորում: Թվային մեթոդներ և լուծումներ» մենագրության համար նա 2010 թ. արժանացել է Հայաստանի Հանրապետության նախագահի մրցանակին: Պրոֆեսոր Հարություն Թերզյանին 2013 թ. շնորհվել է Հայաստանի Հանրապետության «Գիտության վաստակավոր գործիչ» պատվավոր կոչում:

Ակադեմիկոս Թերզյանի հիշատակը վառ կմնա նրան ծանաչողների՝ գործընկերների, ուսանողների, աշակերտների սրտերում:

*ՀՀ կրթության և գիտության նախարարություն
Գիտության պետական կոմիտե
ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի նախագահություն
Հայաստանի ազգային պոլիտեխնիկական համալսարանի ռեկտորատ*

Վաստակաշատ գրող, հրապարակախոս, «Գրդ հրաշալիք» շաբաթաթերթի գլխավոր խմբագիր Վաչագան Սարգսյանը ընթերցողի գրասեղանին է դրել «Ի լուր և ի տես համայնի» խորագրով ուշագրավ ժողովածուն: Ժամանակագրական առումով այն ներառում է 1974-2014 թթ. ընթացքում Վ. Սարգսյանի հեղինակած կարևորագույն նյութերի ընտրանին:

Նախաբան խոսքում անվանի արձակագիր Հրաչյա Մաթևոսյանը (Հրաչօ) պատկերավոր բանաձևում է, որ սա գիրք չէ, սա տուն է, Վաչագան Ա. Սարգսյանի կառուցած բազմաթիվ տներից մեկը, «չեն ասի՝ ամենալավը, որովհետև լավից լավն է լինում: Բայց ասում եմ՝ մեր ժամանակներին վայել գիրք-տուն է: Վստահորեն ձեզ ասում եմ՝ հա-

Ի ԼՈՒՐ ԵՎ Ի ՏԵՍ ՀԱՄԱՅՆԻ...

մեցեք, մտեք այդ տունը այնպես, ինչպես կմտնեք ձեր հայրական օջախը»:

Ժողովածուն ծայրից ծայր ապրում, շնչում է հայկական իրականությանը բնորոշ բռնկուն մտահոգություններով, հոգսերով ու հիմնախնդիրներով, անկեղծ տազնապներով ու ազնվաբորբոք անհանգստություններով: Մեծ ու փոքր շատ ու բազում հիմնահարցերի շուրջ են պտտվում գրողի խոսքն ու ձայնը:

Գրող, հրապարակախոս Վ. Սարգսյանը հաստի, բորբոք ու այրող խոսք է ասում հայ հասարակության պատիվն ու ինքնությունը խեղաթյուրող, հայրենիքի և ժողովրդի հավաքական դիմանկարը աղճատող անձանց ու երևույթների հասցեին: Հայրենյաց հոգևոր ու նյութական հարստությունը մխտոցներին նա համարում է գիշարչիններ: Ովքե՞ր են դրանք, որտեղի՞ց են եկել: Ոչ մի տեղից, «մեր միջից են դուրս եկել, մեր շահասեր հոգու թունավոր պտուղներն են, որ թունավորում են մեր կյանքը», - ասում է գրողը: Առհասարակ, գրողը միշտ ու մշտապես թունդ բնագոյատվություն է տեղում շահամուլների և շահասերների ուղղությամբ՝ վերջիններիս համարելով... ուղորմելիներ. «Ողորմելի է սա, երբ պոռնոգրաֆերները դեռահասներին պղծում է և դրանով պիղծ է: Ողորմելի է սա, երբ կանաչ այգին կտրում է ու սարքում ոռոգատեղի և դրանով ոռոգելի է: Ողորմելի է սա, երբ ազգային կրթությունը օտարին է ստորադասում և դրանով ստոր է: Ողորմելի է սա, երբ ազգային շահը իր կուսակցական շահից նսեմ է համարում և դրանով նսեմ է»:

Գրողը նրբին հումորով հեգնում է Հայաստանում «բետոնապատմական առաջընթացի» իրականացմանը՝ վերոնշյալ հասկացության ներքո ընդգրկելով բոլոր աննորմալ բարքերն ու երևույթները: Սուր քննադատության վաթն ուղղված է բոլոր նրանց դեմ, ովքեր իրենց տգիտությամբ, ցինիկությամբ, անբարո պահվածքով թունավորում, այլասերում են հասարակական միջավայրն ու մթնոլորտը: Հեռուստատեսերին ուղղված քննադատությունն ամփոփված է «Հեռուստատեղեռն» խորագրով

հրապարակման մեջ:

Մեծ ու տարողունակ է Վ. Սարգսյանի ասելիքը: Եվ այդ ասելիքը ներծծված է հայրենի հողի տաք բույրերի, հայրենյաց կապույտ երկնքի բացվող առավոտների անզուգական մաքրությամբ ու թարմությամբ:

Նա համոզիչ է դարձնում իր խոսքը անկեղծ ուժով, վարակիչ պաթոսով, հայրենասիրության իրական լիցքերով: Նրա համար ևս Հայաստանը լոկ այսօրվա հանրապետությունը չէ, որ մի բարձր տեղ կանգնես, և սահմանները երևան: Ոչ: Փոքր չէ Հայաստանը: Այն ձգվում է աշխարհի բոլոր լայնքերով ու երկայնքով, որտեղ հայություն, հայ միտք ու հայ հոգի կա՝ Կանադայից մինչև Մայրավանք, Սթոունհենջից մինչև Քարահունջ, Երուսաղեմից մինչև Խոր վիրապ: Հայության և հայրենիքի ճանապարհներով անցնելիս գրողի շնչառությունն այսպես ու այս զմայլանքն է արձանագրում. «Մայրավանքը տեսանք հեռվից, անչափ դժվար էր գնալը, բայց այդ գնալը ճշմարիտ աղոթքի պես էր դժվար, և սրտաբուխ աղոթք էր, և ճանապարհը սեր էր բացում, և հայրենիքը այդ ճանապարհով լցվում էր մեր մեջ: Հի՛, մեր հայրենիքը խորք ունի, իջնում է դեպի երկիր և բարցծրանում երկինք, և անչափելի է մեծությունը նրա»:

Արձակագիր և բանաստեղծ Վաչագան Սարգսյանը հայոց պատմության ճանապարհներով իր ուխտագնացությունն ավարտում է խորհրդանշական պատկերավորությամբ. «Իջնում ենք, վերադառնում ենք Մայրավանքից, մեր հետ իջնում են, մեզ հետ գալիս են հազարամյակներն ու գիհիները, գույնզգույն տաք աշունը, պարմանիների ու պարմանուհիների սրտների խլրտոցները. ամեն ինչ գալիս է մեզ հետ, մեր սրտերի մեջ է հայրենիքը»:

Իր այս ժողովածուով Վ. Սարգսյանը հայ անհատը ևս մեկ անգամ նորից ու նորեն հավաստում է իր անբեկանելի սերն ու նվիրվածությունը հայրենի երկրի, նրա հազարամյա սրբալույս արժեքների ու հայ մարդու հանդեպ:

*Արմեն ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ
պատմաբան, հրապարակագիր*

Բուժքույր Պետտին և ատաղձագործ Մայք Յենսենը սպասում էին իրենց առաջնեկին: Բժշկական հետազոտությունները ոչ մի բարդացում չէին նախատեսում, և սպասվում էր մեկ առողջ ու նորմալ երեխայի ծնունդ: Արգանդում պտղի դիրքն ստիպեց կեսարյան հատման, որում անսովոր ոչինչ չկար: Սակայն ծնունդն ընդունող մանկաբարձները ապշած քար կտրեցին, երբ նրանց աչքերի առջև հայտնվեց նորածինը... Երկու գլխով:

Փաստորեն ծնվել էին իրար միացած երկու աղջիկներ, որոնց սովորաբար անվանում են սիամյան երկվորյակներ: Այս անունն առաջ եկավ անցյալ դարի 30-ական թվականներին, երբ որպես հազվագյուտ և արտասովոր ցուցանմուշներ Միացյալ Նահանգներում քաղաքից քաղաք էին պատուցնում երկվորյակներ Չանգին և Էնգին: Երկվորյակները ծնվել էին Թաիլանդի Սիամ քաղաքում (այստեղից էլ՝ սիամյան երկվորյակներ):

Եթե նրանք ծնված լինեին մեր ժամանակներում, վիրաբույժները դյուրությամբ կբաժանեին նրանց, որովհետև սիամցիները կրծքավանդակի հատվածում իրար էին կապած թեթև մաշկափառությամբ: Չանգը և Էնգը ապրեցին 63 տարի, որը մինչև օրս ընդհանրապես ռեկորդային է սիամյան երկվորյակների համար:

Բժշկական վիճակագրությամբ նման երկվորյակների ծնունդը (որ բացատրվում է ձվաբջջի ոչ լրիվ կիսվելով)

Մեկ Մարմին՝ երկուսի համար

պատահում է 50 հազար ծնունդը մեկ: Դրանց 40 տոկոսը ծնվում են արդեն մահացած, իսկ 70 տոկոսը, ամիսյա պատճառներով, աղջիկներ են:

Որպես կանոն, շատ փոքր տարիքում փորձում են սիամյան երկվորյակներին անջատել իրարից՝ փորձելով փրկել զոհն մեկին: Սակայն փոքրիկ էրբիին և Բրիթին որոշեցին ձեռք չտալ, չհաշված այն, որ 4-ամսյա տարիքում հեռացրին գլուխների մեջտեղում աճող ավելորդ երրորդ ձեռքը:

Երկվորյակներին կիսելու վիրահատության առաջարկը հանդիպեց ծնողների վճռական դիմադրությանը, մանավանդ, երբ նրանք իմացան, թե երկուսի կյանքն էլ պահպանելու երաշխիք ընդհանրապես չկա: «Մենք չէինք կարող որոշել, թե երկուսից որին է պետք կենդանի թողնել», - ասում է հայրը, իսկ մայրն ավելացնում. «Չէ՞ որ նրանք երկուսն են, երկու աղջիկներ, և եթե նրանց վիճակված է եղել ծնվել իրար կապած, ապա բնությունը հրաշալի է կատարել դա»: Ջոն Յոպինսկի բժշկական նշանավոր կենտրոնի պրոֆեսոր, մանկաբույժ Բենջամին Կարտունը, որ հաճախ է վիրահատել սիամյան երկվորյակների, նույնպես պաշտպանում է ծնողների տեսակետը:

«Վիրահատական միջամտությունը լավագույն դեպքում աղջիկներին կդարձներ հաշմանդամ ընդմիշտ գամված հիվանդասայլակներին»:

Նման օրինակ՝ տխուր վերջաբանով, հայտնի է՝ կապված իռլանդական աղջիկ-երկվորյակներ Էյլիշ և Քեթի Յոլթոնների հետ: Նրանք նույնպես ծնվել էին մեկ մարմնով: 1992 թվականին երեք տարեկան հասակում լոնդոնյան 25 բժիշկ վիրահատեցին նրանց (15 ժամ): Չորս օր հետո Քեթին մահացավ սրտի անբավարարությունից, Էյլիշն ապրեց և քայլում է արհեստական ոտքով: Ի դեպ, տարիներ առաջ նա ծնողների հետ այցելեց Էրբիին և Բրիթին: Այդ այցից հետո ամերիկյան երկվորյակների ծնողներն ավելի համոզվեցին, որ չվիրահատելու վերաբերյալ իրենց որոշումը շատ ճիշտ է:

Մասնագետները հրաժարվում են երկարաժամկետ գուշակումներից, սակայն միաժամանակ հաստատում են՝ հիմա Յենսել երկվորյակները բացարձակապես առողջ են: Աղջիկները սովորել են լողալ, հեծանիվ վարել, և, ինչպես վայել է ամերիկյան 6 տարեկան երեխաներին, հաճախում են տարրական դպրոցի մանկապարտեզային (մախապատրաստական) դասարան:

Անատոմիական կառուցվածքի առումով երկվորյակներն ունեն այսպիսի պատկեր. ամեն մեկն ունի իր սեփական սիրտը, ստամոքսն ու ողնաշարը: Սակայն այն, ինչ գոտկատեղից ներքև է, լյարդը, երիկամները, միզափամփուշտը, աղիները, ընդհանուր է: Արյունատար համակարգերը հաղորդակցվում են: Այնպես որ որևէ մեկի հիվանդանալու դեպքում (ասենք մրսելու) արվող ներարկումները, պատվաստումներն ազդում են նաև մյուսի վրա: Եվ ամենևին պարտադիր չէ, որ վերջինս էլ համուն «համերաշխությամբ» նույնպես հիվանդ լինի: Բայց նրանց նյարդային համակարգերը տարբեր են: Էրբին ղեկավարում է աջ կողմի ձեռքը, ոտքը, Բրիթին՝ ձախ: Երբ մայրը խուսուս է տալիս Էրբիի ներքանը, քույրիկը չի ծիծաղում: Միայն մեջքի մի շատ մեղ հատվածում նրանք երկուսն էլ զգում են նույն արտաքին ազդակները: Աղջիկների բնավորությունները տարբեր են, ամեն մեկն ունի իր սկզբունքները: Այսինքն՝ տնային աշխատանքը կատարելիս իրար չեն նայում ու արտագրում: Նրանք կարող են տարբեր ժամանակ զգալ քաղցը, քնելու ցանկությունը, բնական պահանջով դուրս գալ: Սակայն նրանք վիճակված է այդ ամենը կատարել միասին:

Գիտնականները հիացած են երկվորյակների՝ իրենց շարժումները համաձայնեցնելու արտակարգ ընդունակությամբ: Ինչպե՞ս են նրանք կարողանում բացարձակ ներդաշնակությամբ ձեռքերի ափերով ծափ տալ, կարծես ծափահարողը մեկն է: Կապել կոշիկի կապերը կամ պարզապես քայլել այնպես, որ թվա, թե ամեն մեկը երկու ոտք ունի: Ճշմարիտ է նաև, որ երբեմն նրանք համաձայնության չեն գալիս զնալու տեղի մասին: Այդ պահերին նրանք հանկարծ սկսում են պտտվել տեղում՝ կարծես պարելիս լինեն:

Բնականաբար, ծնողներն անհամաձայնում են երեխաների ապագայի համար. «Կանժաման, և նրանց համար դժվար կլինի», - ասում է հայրը:

Մասնագետները չեն բացառում, որ տարիների ընթացքում նրանց միջև կարող է առաջանալ հոգեբանական հակամարտություն, և երկվորյակները կպահանջեն վիրահատել և բաժանել իրենց: Թեև մյուս կողմից կան նույնիսկ սիամյան երկվորյակների ամուսնության դեպքեր: Ասենք, ով գիտե, զուգե թե այն ժամանակ, երբ երկվորյակներն արդեն հասունացած լինեն, բժշկությունը հնարավորություն ունենա օգնել նրանց:

Իսկ այսօրվա դրությամբ Բրիթին ուզում է օդաչու դառնալ, իսկ Էրբին՝ ատամնաբույժ:

Ամերիկացի լրագրողուհին, որ եղել է երկվորյակների ընտանիքում, գրում է նաև, թե աղջիկները երբեմն հետաքրքրվում են՝ իրենց ամուսնանալու՞ են: Իսկ հայրը, գործվաճեղով մայելով աղջիկներին, ասում է. «Իսկ ինչո՞ւ ոչ: Մի տեսք ինչ սիրունիկ են իմ դստրիկները...»:

ԻՆՉՊԵՍ ՆՍՏԵԼ ՀԱՄԱԿԱՐԳՉԻ ԱՌՋԵՎ

Երիտասարդության տարիներին մենք շատ քիչ ենք մտածում մեր առողջության մասին: Կյանքը մեզ թվում է անսահման, իսկ առողջությունը՝ անապառ: Սակայն տարիքն առնելով սկսում ենք ծանր վճարել պատանեկան թեթևամտության համար: «Մեջքդ ուղիղ» արտահայտությունը մենք լսում ենք տանը, դպրոցում, սակայն, որպես կանոն, ամուշադրության մատնում: Եվ դառնորեն զղջում ենք այն ժամանակ, երբ մեր ողնաշարը սկսում է անհամաձայնություն պատճառել:

Համակարգչի առջև աշխատելիս իրանի դիրքը ճիշտ պահելուն օգնում է ճիշտ ընտրված աթոռը կամ բազկաթոռը, որը հեշտությամբ հարմարեցվում է մարմնի դիրքին: Աթոռի թիկնակը պետք է պահի թիկունքի ներքևի մասը: Սակայն, միաժամանակ այն պետք է լինի դյուրաթեք, որպեսզի աշխատելիս չխանգարի իրանի շարժումներին:

Երբ դուք մատները հպում եք համակարգչի ստեղծներին, ուսերը պետք է լարված չլինեն, իսկ ձեռքերը՝ ծալված մոտ 90 աստիճան անկյան տակ: Այս վիճակը նպաստում է արյան անխափան շրջանառությանը: Եթե աթոռն ունի արմնկակալներ, ապա պիտի զգուշանալ, որ դրանք վեր չիրեն ու բարձրացնեն ուսերը՝ վնասելով պարանոցային ողերին: Ցանկալի է, որ աշխատասեղանը լինի մեծ ու լայն, և աշխատելիս արմունկները մի քիչ ցած լինեն սեղանի հարթությունից, ըստ որում՝ մոնիտորի հարթությունից մինչև ձեռք թթի ծայրը պետք է լինի 7 սանտիմետրից ոչ պակաս և ընդհանրապես՝ ինչքան շատ, այնքան լավ:

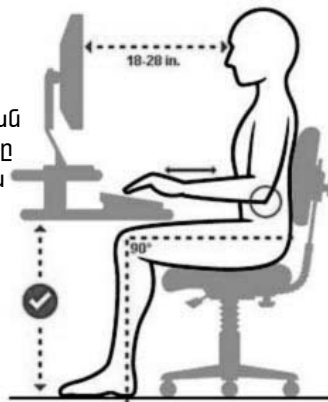
Գլուխը պետք է պահել ուղիղ, անցնալ առաջ թեքած: Աշխատեցեք համակարգչի մոնիտորը և թղթերը տեղավորել այնպես, որ հարկ չլինի գլուխն անընդհատ թեքել այս ու այն կողմ, որովհետև դա կարող է պատճառ դառնալ, որ սկսեն ցավել պարանոցը, ուսերը, մեջքը:

Ողնաշարի շրջանում հետևանքներ չթողնելու համար մի շարք երկրների սանիտարական նորմերում առաջարկվում է համակարգչի առջև աշխատել 6 ժամից ոչ ավելի, ըստ որում՝ ամեն երկու ժամը մեկ ընդմիջել 30-րոպեանոց մարզանքով:

Այս մասնագիտության

մարդկանց բժիշկները խորհուրդ են տալիս առնվազն տարին երկու անգամ ենթարկվել 10-օրյա մերսումների և հնարավորության դեպքում օրը 10 րոպե ձեռքերով կախվել պտտածողից: Եվ մկատի ունեցեք ճակոտելը, հորանցելը, քնատությունը բնական ահագնազեր են այն մասին, որ ձեր օրգանիզմը թթվածնի պահանջ ունի, և պետք է շտապել փողոց, բակ՝ թթվածին շնչելու: 5-10 րոպե զբոսանքը ամեն ինչ իր տեղը կբերի, անգամ մեծ չափերով սուրճ խմել պետք չէ (ընդհանրապես խորհուրդ չի տրվում): Մի՛ մոռացեք շուտ-շուտ օդափոխել սենյակը, քանի որ հենց թթվածնի պակասի պատճառով է երեկոյան սկսում ցավել ձեր գլուխը: Եվ, վերջապես, ամեն ժամ-ժամուկեսը մեկ պետք է 5-10 րոպե ընդմիջեք աշխատանքը և զբոսնեք բաց օդում՝ անկախ տարվա ժամանակից և եղանակից: Եթե աշխատում եք տանը, ընդհատեք աշխատանքը և առանց ամաչելու չորեքթաթ շրջեք սենյակում (5-10 րոպե): Եթե աշխատավայրում եք, ձեզ համար որևէ գործ գտեք մեկ այլ հարկում, իսկ ավելի լավ է հարևան շենքում: Աստիճաններով վեր ու վար անելը շատ լավ մարզում է գոտկատեղի թմրած մկանները:

Պարանոցային խոնդրոգի դեմ կարելի է պայքարել հետևյալ կերպ. ձեռքերը ազուցեք պարանոցի ետևում և փորձեք ձեռքերով առաջ հրել գլուխը, իսկ գլխով, ընդհակառակը, փորձեք հետ հրել: Սրա շնորհիվ վզի մկանները ձգվում և մարզվում են, իսկ օստեոխոնդրոգի վտանգը նվազում է: Պարանոցային խոնդրոգի վտանգը նվազեցնում է նաև համակարգչի մոնիտորի ճիշտ դիրքը: Դուք պետք է մոնիտորին մայեք մի քիչ վերևից, այլ խոսքով՝ այն պետք է տեղադրվի աչքերի ուղղությունից ցած:

ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԸ

Փարիզի Լյա Վիլետ արվարձանում տեղավորված գիտաարդյունաբերական փոքրիկ քաղաքը, որ հիմնվել է 25 տարի առաջ, արդեն ունեցել է մոտ 70 միլիոն այցելու: Նման հաջողությունն ամենից առաջ բացատրվում է նրանով, որ այս գիտաարտարական համալիրը նախատեսված է ամենալայն լսարանի համար: Մոտ 100 խաղեր նախատեսված են երեխաների համար՝ սկսած երեք տարեկանից: Դեռահասներն այստեղ իրենց համար հայտնագործում են տիեզերքը, մարդկային օրգանիզմի գաղտնիքները կամ Ռեդուտաբլ սուզանավի կառուցվածքը: Փոքրիկ քաղաքի մի ամբողջ տարածք հատկացված է արհեստներին ու մասնագիտություններին և մեծ դեր ունի դեռահասների և երիտասարդների մասնագիտական կողմնորոշման գործում:

Քաղաքի զանձներին հաղորդակից լինելու ամենալայն հնարավորություններն են ստեղծված հաշվանդամների համար:

Մեդիադարանում հատուկ համակարգիչի շնորհիվ կույրերի լեզվի է փոխադրվել ավելի քան 300 հազար ստեղծագործություն: 1997-ին այստեղ բացվեց «Նոր պատկեր, հեռահաղորդակցության նոր համակարգեր» ժամանակավոր ցուցադրությունը:

Ժամանակակից գիտության, նորագույն տեխնոլոգիաների նվաճումները և հաջողություններն ամսօրյապես և մատչելի, առարկայական և զուեղ ներկայացվում են այս զարմանալի քաղաքն այցելողների ուշադրությանը:

ՀԱՏԵՆ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

ԱՅՎԱԳՈՎՍԿԻ

Ամենաշահապաշտ ծովագնացը ժամային 200-ամյակի առթիվ

Մոսկվայում վերջերս տեղի ունեցած ցուցահանդեսում առաջին անգամ ներկայացվել է Այվագովսկու եղբոր՝ Գաբրիել արքեպիսկոպոսի դիմանկարը։ Իր ժամանակին նա սերտ կապեր է ունեցել եղբոր հետ թե՛ Սուրբ Ղազարի Մխիթարյան միաբանության նրա անդամ եղած տարիներին, թե՛ այնուհետև, երբ Գաբրիել Սրբազանը վերադարձել է Մայր եկեղեցի։ Նա առիթ է ունեցել գրելու, որ իրենց նախկին ընտանիքը 17-րդ դարում Արևմտյան Հայաստանից տեղափոխվել էր Լեհաստան։ Իրենց հայրը ծնվել է Գալիցիայի մարզի Ստանիսլավ քաղաքում։

Հիշենք, որ ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ Հախեն Խաչատրյանը Հայաստանի ազգային պատկերասրահը հարստացրել է Այվագովսկու հայկական նկարներով, ալբոմներ հրատարակել տարբեր երկրներում, նաև լույս ընծայել Գաբրիել արք.ի «Ընտրանի» գիրքը ուսերեն առաջաբանով, որի նպատակն է եղել Մոսկվայում առաջին անգամ ձևաչափ տալ հանձարեղ ծովանկարչի եղբորը, ցուցադրել նրա դիմանկարը՝ նկատի ունենալով, որ Ռուսաստանում մինչև օրս էլ չատերը Այվագովսկուն համարում են ուսու նկարիչ։

Մոսկվայում՝ Պետական Տրետյակովյան թանգարանում, հուլիսի 28-ին և 29-ին տեղի ունեցավ բացումը Այվագովսկու գլուխգործոցների։ Ներկայացված էին շուրջ 120 պատկերներ, ավելի քան 40 գրաֆիկ գործեր։ Նկարներն ընտրվել են Մոսկվայից և Ս. Պետերբուրգի թանգարաններից, տարբեր քաղաքներից, իսկ 12 նկար՝ Երևանից։ Ցուցահանդեսի բացմանը ներկա էր Հայաստանի պետական պատկերասրահի նոր տնօրեն Արման Ծատուրյանը։ Ցուցահանդեսի կազմակերպմանը հրավիրվել էին նաև ես։

Հսկա դահլիճի կենտրոնում փայլում էր Այվագովսկու համաբերել «Իմ ներքուր ալիքը», մաս մեծաչափ բազմաբնույթ նկարների ինքնատիպ ու գրավիչ արտացոլանքը, ծովային խաղաղ ու փոթորկոտ տեսարանները և իր արվեստի կյանքը բացահայտող տարբեր երևույթներ։ Ուշագրավ էր, որ առաջին օրերին արդեն վաճառված էր երեսուն հազար մուտքի տոմս։ Ցուցահանդեսը գործելու է մոտ չորս ամիս,

մինչև նոյեմբերի 20-ը։

Տվյալ ցուցահանդեսի առթիվ հրատարակված էին մի քանի ալբոմներ, որոնցից գլխավորի՝ մեծ գրքում ներկայացված էին բոլոր լուսապատկերները, որոնց մեջ՝ «Նոյը իջնում է Արարատից» և «Բայրոնի այցը Սուրբ Ղազար» նկարները, որոնք չափով մեծ լինելու պատճառով Մոսկվա չէին տարվել։ Ծովանկարչի ծննդյան 200-ամյակին նվիրված մեծ ալբոմի հեղինակ Գալինա Սերգենյան, Հոմի. Այվագովսկու հայկական ծնունդը ներկայացնում է որպես ռուսական և հայկական արվեստի խորհրդանիշ։

Ցուցահանդեսում ներկայացված էին նաև ծովանկարչի ծնողների դիմանկարները՝ Գևորգը և Հռիփսիմեն, կնոջ՝ Աննա Բուռնազյանի, եղբոր՝ Գաբրիել արք. Այվագյանի, որն, ի դեպ, առիթ է ունեցել գրելու իրենց հոր հայկական ծագման մասին։ Այդ դիմանկարները բերված էին Թեոդոսիայի Այվագովսկու անվան թանգարանից, և դրանց կողքին ներկայացված էր նաև

Երևանից բերված «Մխիթարյան հայրերը սբ. Ղազար կղզում» նկարը։ Այվագովսկու ներապրումներում շեշտված, 1844-ին Փարիզում ցուցադրված այդ նկարն իմ կողմից վերջերս բերվել էր Երևան։ Ի դեպ, ծովանկարի հայկական թեմաներով նկարների մեծ մասը (շուրջ 70) գտնվում են արտասահմանյան երկրներում, և նկարի 200-ամյակին նվիրված իմ գիրքը լույս է տեսնելու Ռուսաստանում և Հայաստանում։

Այվագովսկու սերը Ռուսաստանի հանդեպ ցայտուն դրսևորվեց 1828-ից սկսած, երբ ազատագրվեց Արևելյան Հայաստանը, և հայ ժողովուրդն սկսեց ապրել փրկության հույսով։ 1877-ին Այվագովսկին մեծաչափ պատկերում է Լուռիս-Մելիքովի հրամանատարությամբ Հայաստանի նախկին մայրաքաղաք Կարսի գրավումը։

Դեռ երիտասարդ, նկարների ներգագսումային բարձր որակի պատճառով եվրոպական չորս ակադեմիաների անդամ ընտրված Այվագովսկին, Ռուսաստան վերադառնալով, նշանակվում է ռազմածովային ուժերում բարձր պաշտոնի և 28 տարեկան հասակում Մոսկվայից մամակ է գրում Ներսես Կաթողիկոս Աշտարակեցուն՝ նշելով. «Իմ պատրաստակամությունն է ծառայելու մեր մայր ժողովրդին և

տանում ճանաչման չեն արժանացել։ Միայն վերջերս հրատարակված պատմական նկարները, Սևանի ու Արարատի լուսաշունչ ու ոգեղեն տեսարաններն են ծանոթացվել։ Տպավորիչ է հատկապես, որ Թուրքիայում 1894-96-ին իրականացված հայերի կոտորածների մասին նշվել է Մոսկվայի ներկա ցուցահանդեսի մեծ կատալոգում և առիթ դարձել՝ ծանոթացնելու ծովանկարի ազգային ներապրումները... Ի դեպ, Այվագովսկին արձագանքել է կոտորածներին՝ պատկերելով և ցուցադրելով դրանց նվիրված իր գործերը։

մշակույթին...»։

Մայր ժողովրդի հետ Այվագովսկու ամուր կապը, Հայ եկեղեցին, դպրոցների ու կրթության նկատմամբ նրա մեծ սերը, եղբոր օգնությամբ հայկական պատմական նկարների ստեղծումը, այս բոլորը նախկինում Ռուսաս-

Վերիշենք մաս, որ Մոսկվայում Պուշկինի անվան թանգարանի նախկին տնօրեն, ակադեմիկոս Իրինա Անտոնովան մույմպես բարձր գնահատմամբ գրել է. «Այվագովսկուն հավասարապես կարելի է համարել և՛ ռուս, և՛ հայ նկարիչ»։

Ակադեմիական Նոր հրապարակություններ

1. Լ. Շանթ - Երկերի ժողովածու, հ. VIII:
2. «Բանբեր հայագիտության», 2016թ. դ 2:
3. Հեղ. խումբ - Սոցիալ-տնտեսական զարգացման արդի հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում. գիտական հոդվածների ժողովածու - 2016:
4. Ն. Սարուխանյան - Խորհրդահայ պատմագիտությունը 1920-1930-ական թվականներին:

5. Հեղ. խումբ - Տարածաշրջանի ռազմական տեղեկագիրք:
6. Авт. коллектив - Российские армяне: этносоциологическое исследование.
7. Բ. Մախյան — Ազգային հարցը և հայերի կացությունը Վրաստանի Հանրապետությունում (1918-1921 թթ.):
8. Авт. коллектив - Проблемы безопасности

окружающей среды. Материалы международной научной конференции государств- членов ОДКБ.

9. Հ. Ստեփանյան - Լուզինյան թագավորական տան հայ ժառանգները (Հոդվածների ժողովածու):
10. Գ. Իսկանդարյան - Հայաստան-Իրան հարաբերությունները Հայաստանի անկախության ծննդբերումից հետո (1991-2014 թթ.):
11. A. Mickaelian - Byurakan Astrophysical Observatory.
12. Proceedings of the Armenian-Iranian Astronomical Workshop.

Ճապոնիայում ապրում է 100 տարեկանից բարձր տարիք ունեցող 65 հազար մարդ

Այս տվյալները, տարեցներին մեծարելու օրվա առթիվ, հրապարակել է ճապոնիայի առողջապահության նախարարությունը: Մեծարման օրը նշվում է սեպտեմբերի 19-ին և հռչակված է պետական տոն:

Այս ցուցանիշը ամենաբարձրն է երկրի պատմության ողջ ընթացքում: Երկարակյացների ճնշող մեծամասնությունը՝ 88 տոկոս, կանայք են: Երկարակեցության առաջատարը Սիմանե արեֆեկտուրան է:

Ամենատարեց ճապոնուհին ապրում է Կագոսիմա արեֆեկտուրայում: Նա ծնվել է 1900 թվականի օգոստոսին: Ամենատարեց ծերունին՝ Մասամիցո Եսիդան, ապրում է Տոկիոյում: Նա 112 տարեկան է:

Երկարակեցության գլխավոր պատճառը առողջապահության նախարարությունը համարում է բժշկական սպասարկման բարձր մակարդակը և հենց մեծահասակների գիտակցության աճը, որոնք ջանում են ժամանակին դիմել բժիշկների:

Սեծահասակների մեծարման տոնին առողջապահության նախարարությունը բոլոր նրանց, որոնք նշել են ծննդյան 100-ամյակը, ուղարկում է պատվոգիր և արծաթյա գավաթ: Սկզբնական շրջանում գավաթները պատրաստված էին մաքուր արծաթից, սակայն տարեցների թվի աստիճանական աճը ստիպել է այս տարվանից դրանք փոխարինել արծաթապատված գավաթներով, որը երկու անգամ է ժամացրել է դրանց գինը:

Եվ, այնուամենայնիվ, երկարակյացների համար առողջապահության նախարարությունը տարեկան ծախսում է մոտ 1,5 միլիոն դոլար:

Աշխարհի ամենավտանգավոր կենդանիների վարկանիշը

Օրերս Միավորված ազգերի կազմակերպության հետ համագործակցող գիտնականները հրապարակել են աշխարհի ամենավտանգավոր կենդանիների ցանկը: Մասնագետներն ընտրել են այն կենդանի արարածներին, որոնց հետ մարդու հանդիպումը կարող է ավարտվել մահվան ելքով:

Հակառակ տարածված այն համոզմունքին, որ շնաձկները ամենվտանգավոր կենդանիներն են, դրանք միջազգային Հափորոշիչներով ցուցակում հայտնվեցին վերջին տեղում:

Գիտնականների հաշվարկներով շնաձկները մարդու վրա հարձակվում են տարեկան 3-6 անգամ: Գայլերն ու առյուծները համապատասխանաբար տարեկան սպանում են 10 և 22 մարդ: Ինչպես պարզվում է, առավել վտանգավոր են փղերը և գետածիբերը, որոնց հետ հանդիպման արդյունքում մահանում են 500 և ավելի մարդ: Ցուցակում այնուհետև ժապավենաորդերը և ասկարիդներն են, որոնք համապատասխանաբար սպանում են 700 և 4500 մարդ: Սրանց հաջորդում են կոկորդիլոսները, որոնք տարեկան ճաշակում են մոտավորապես 100 մարդ:

Ցուցակում այնուհետև տեղ են գրավել մարդու համար առավել վտանգավոր կենդանիները՝ միջատներն ու մակաբույծները: Այսպես, ցեցի և նրա կողմից փոխանցվող լեթարգիական էնցերաֆալիտը տարեկան սպանում է 10 հազար մարդ: Տրիատոմայի փայտոջիլները տարեկան 12 հազար մարդու մահվան պատճառ են դառնում, քանի որ տարածում են շագանի հիվանդությունը: Մաքուր ջրային խխունջը, որը շիստոսոմոզ հիվանդության կրողն է, տարեկան սպանում է 20 հազար մարդ:

Շների կատաղությունը հիվանդությունը տարեկան դառնում է 35 հազար մարդու մահվան պատճառ:

Վտանգավորության տեսակետից առաջին եռյակում են օձերը, որոնք խլում են 100.000 մարդու կյանք: Օձերին հաջորդում է մարդ արարածը, որը տարեկան սպանում է 437 հազար իր ցեղակիցներին:

Այս դժնդակ ցուցակի առաջատարը մոծակներն են, որոնք տարածում են մալարիա և այլ հիվանդություններ, որոնք էլ 750 հազար մարդկանց մահվան պատճառ են դառնում:

Արտասահմանյան մամուլի էջերից

Խուլիգան ագռավը

Կանադայի Կոլորադո քաղաքի բնակիչները բառիս բուն իմաստով խուլնապի մեջ էին: Պատճառը մի ագռավ էր, որ բնակություն էր հաստատել քաղաքի առևտրական կենտրոնում և ուղղակի ահաբեկել էր քաղաքացիներին՝ ամենազարհուրելի և լկտի հայիոյանքներով: Ի դեպ, այս «քաղաքակրթված» և «լեզու առած» ագռավը հայիոյում էր մաքուր անգլերենով: Իսկ արտասանությունը, ինչպես հաստատում են վկաները, շատ մաքուր էր և հստակ:

Եվ պատկերացրեք կոլորադոյիցների ցնծությունը, երբ մի առավոտ արթնացան, և նրանց ականջը չլսեց խուլիգանի հայիոյանքներն ու լուտանքները:

Մի քանի օր անց, սակայն, տեղի թերթի խմբագրությունը եկավ մի ամերիկացի, որը ներկայացավ որպես Բարկեր քաղաքի միջնակարգ դպրոցի ուսուցիչ: Այդ քաղաքը գտնվում է Կոլորադոյից ոչ շատ հեռու՝ լճի հակառակ ափին, որն արդեն Միացյալ Նահանգների հողն է:

Եվ ինչ պարզվեց, ողջ նահանգի վատահամբավ ագռավը տեղավորվել է դպրոցի մոտերքում և հիմա իր ամսպառ «բառապաշարով» տառաջորդեմ փչացնում է դպրոցականներին:

Լրագրողները կարողացան պարզել, որ այդ չարաբաստիկ ագռավը փախել է կանադական մի ընտանիքից, որտեղ տան մեծը անմեղսունակ թռչունին սովորեցրել է հայիոյել և շատ վատ է վարվել նրա հետ: Ըստ տեղեկությունների՝ մինչև օրս ագռավին բռնել չի հաջողվել:

Եվ քանի որ, հարգելի՛ ընթերցողներ, վերջին տարիներին երևանում անսահման քանակությամբ աճել է ագռավների թիվը, այս տեղեկատվությունը թող խրատ լինի նրանց, ովքեր, մեկ էլ տեսար, որոշեցին «քաղաքակրթել» ագռավների ցեղի որևէ ներկայացուցիչ: Պատկերացնո՞ւմ եք, դուրս եք գալիս տանից, և մեկը ագռավի ճղճղոցով ձեզ հայիոյում է կամ զրպարտչական հեյոյուրանքներ թափում ձեր կամ ձեր մերձավորի հասցեին:

Այնպես որ... ձեռնպահ մնացեք նման փորձից:

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտը հայտարարում է մրցույթ ինստիտուտի կիրառական լեզվաբանության բաժնի գիտաշխատողի (1 տեղ) և ընդհանուր և համեմատական լեզվաբանության բաժնի գիտաշխատողի (1 տեղ) թափուր տեղերի համար:

Դիմողները պետք է ունենան գիտական աստիճան, հրապարակված գիտական աշխատանքներ:

Ամիսաժեշտ է ներկայացնել հետևյալ փաստաթղթերը՝

ա) դիմում,

բ) լուսանկար,

գ) քաղվածք աշխատանքային գրքույկից,

դ) ինքնակենսագրություն,

ե) բարձրագույն կրթության դիպլոմի պատճենը,

զ) գիտական աստիճանը հաստատող դիպլոմի (դիպլոմների) պատճենը,

է) կադրերի հաշվառման անձնական թերթիկ,

ը) տեղեկանք մշտական բնակության վայրից,

թ) հրատարակված աշխատանքների ցանկ,

ժ) բնութագիր վերջին աշխատավայրից:

Փաստաթղթերը պետք է ներկայացնել մեկ ամսվա ընթացքում (հայտարարությունը հրապարակելու օրվանից) հետևյալ հասցեով՝ Երևան, Գր. Լուսավորչի 15, ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ (գիտական քարտուղարին), հեռ. 060-62-35-77:

ՀՀ ԳԱԱ Հ.Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտը հայտարարում է մրցույթ ինստիտուտի կիրառական լեզվաբանության բաժնի վարիչի թափուր տեղի համար:

Դիմողները պետք է ունենան գիտական աստիճան, տվյալ ոլորտում գիտական վաստակ, գիտական աշխատանքներ ղեկավարելու հմտություն:

Ամիսաժեշտ է ներկայացնել հետևյալ փաստաթղթերը՝

ա) դիմում,

բ) լուսանկար,

գ) քաղվածք աշխատանքային գրքույկից,

դ) ինքնակենսագրություն,

ե) բարձրագույն կրթության դիպլոմի պատճենը,

զ) գիտական աստիճանը հաստատող դիպլոմի (դիպլոմների) պատճենը,

է) կադրերի հաշվառման անձնական թերթիկ,

ը) տեղեկանք մշտական բնակության վայրից,

թ) հրատարակված աշխատանքների ցանկ,

ժ) գիտական կոչումը հաստատող փաստաթուղթ (դրա առկայության դեպքում),

ժա) բնութագիր վերջին աշխատավայրից:

Փաստաթղթերը պետք է ներկայացնել մեկ ամսվա ընթացքում (հայտարարությունը հրապարակելու օրվանից) հետևյալ հասցեով՝ Երևան, Գր. Լուսավորչի 15, ՀՀ ԳԱԱ Հ.Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ (գիտական քարտուղարին), հեռ. 060-62-35-77:

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ ՊՈԱԿ-ը հայտարարում է մրցույթ ինստիտուտի ներքոհիշյալ բաժնիների վարիչների թափուր պաշտոնները զբաղեցնելու համար.

ՀԻՆ ԴԱՐԵՐԻ ՊԱՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐԻ ՊԱՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՆՈՐ ԴԱՐԵՐԻ ՊԱՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՆՈՐԱԳՈՒՅՆ ՊԱՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ԵՎ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՀԱՅ ԳԱՂԹՕՋԱԽՆԵՐԻ ԵՎ ՍԺՅՈՒՌՔԻ ՊԱՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՀԱՅ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԱՍՈՒԼԻ ԵՎ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ՊԱՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ

Մրցույթին կարող են մասնակցել Հայաստանի Հանրապետության այն քաղաքացիները, ովքեր ունեն՝

ա) պատմական գիտությունների թեկնածուի կամ դոկտորի գիտական աստիճան,

բ) գիտական գործունեության առնվազն 10 տարվա փորձ,

գ) վերջին 5 տարվա ընթացքում հեղինակ է առնվազն գիտական 10 աշխատություն:

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ ՊՈԱԿ-ի բաժնիների վարիչների թափուր պաշտոնների մրցույթին մասնակցելու համար անհրաժեշտ է ներկայացնել հետևյալ փաստաթղթերը՝

ա) գրավոր դիմում,

բ) երկու լուսանկար՝ 3X4 չափի,

գ) քաղվածք աշխատանքային գրքույկից,

դ) ինքնակենսագրություն,

ե) անձնագրի պատճեն,

զ) թեկնածուի կամ դոկտորի գիտական աստիճանը հավաստող փաստաթուղթ,

է) կադրերի հաշվառման անձնական թերթիկ՝ լրացված,

ը) բնութագիր վերջին աշխատավայրից,

թ) հրատարակված աշխատությունների ցանկ՝ հաստատված համապատասխան կարգով,

ժ) քաղվածք առաջադրման մասին որոշումից:

Մրցույթին մասնակցելու համար դիմումներն անհրաժեշտ է ներկայացնել սույն հայտարարության հրապարակման օրվանից սկսած մեկ ամսվա ընթացքում (բացի շաբաթ և կիրակի օրերից) պատմության ինստիտուտի գիտքարտուղարին:

Հասցեն՝ Երևան, Մ. Բաղրամյան պողոտա 24/4, հեռախոս՝ 010581931:

Գիտություն

Գլխավոր խմբագիր՝

Ա. ՏԵՐ-ԳԱԲՐԻԵԼՅԱՆ

Երևան-19, Մարշալ Բաղրամյան 24բ, հեռ. 56-80-14: Դասիչ՝ 69268, գրանցման վկայական՝ 448: Ստորագրված է տպագրության՝ 28.10.2016թ. Տպաքանակը՝ 500: gitutyun@sci.am

"ТІТУТІОН" ("Hayka") газета НАН РА